

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra sociologie a andragogiky

**Změny očekávání žadatelů o pěstounskou péči a o osvojení před a po přípravě
pro přijetí dítěte do rodiny**

**Changing of the expectation of the applicants for the foster care and the
adoption before and after the preparation for the adoption of the child into the
family**

Bakalářská diplomová práce

Magda Kovářiková

Vedoucí bakalářské diplomové práce: PhDr. Eva Klimentová, PhD.

Olomouc 2011

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a zdroje, které jsem použila.

.....

V Prostějově dne 30. 3. 2011

Anotace

Předkládaná bakalářská práce pojednává o problematice očekávání žadatelů o náhradní rodinnou péči před a po přípravě pro přijetí dítěte do rodiny.

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit, zda a jak příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči mění jejich pohled na dítě, které chtějí do rodiny přijmout. Bakalářská práce ve své teoretické části vymezuje legislativní rámec náhradní rodinné péče, kde je rozveden zákon o rodině a zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Dále je podrobně popsáno, jak probíhá příprava pro přijetí dítěte do rodiny, na kterou navazuje výzkumné šetření na dané téma.

Provedeným výzkumným šetřením bylo zjištěno, že příprava pro přijetí dítěte do rodiny má vliv na očekávání žadatelů o osvojení a o pěstounskou péči, protože mění jejich pohled na dítě, které chtějí do rodiny přijmout.

Klíčová slova

dítě, očekávání, osvojení, pěstounská péče, příprava, rodina, žadatelé

Annotation

Presented bachelor's thesis deals with the issues about the problems of expectations of applicants for substitute family care before and after the preparation for adoption of a child into the family.

The main aim of this thesis is to determine whether and how the preparation of applicants for substitute family care changes their view of the child who they want to adopt.

The theoretical part defines the legislative framework of substitute family care, where the Family Law and the Law on Social and Legal Protection of Children are elaborate.

Furthermore, it is described in detail the process of preparation for adoption of a child into the family. The survey on the topic follows on this. Research carried out the investigation, that the preparation for adoption of a child into the family has an impact on expectations of applicants for substitute family care and guardianship. The preparation changes their view of the child who wants to be accepted into the family.

Keywords

child, expectations, adoption, foster care, preparation, family, applicants

Obsah

Úvod.....	5
1. Rodina.....	6
1.1. Proč lidé chtějí mít děti?	6
1.2. Rodina náhradní	8
2. Legislativní rámec náhradní rodinné péče	10
2.1. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů	10
2.2. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů	19
3. Odborná příprava budoucích pěstounů a osvojitelů.....	26
3.1. Význam a účel přípravy, rozdíly v přípravě budoucích osvojitelů a pěstounů	26
3.2. Právní rámec přípravy budoucích osvojitelů a pěstounů	28
3.3. Vlastní realizace přípravy	29
4. Výzkumné šetření	35
4.1. Cíl výzkumného šetření	35
4.2. Objekt výzkumného šetření	35
4.3. Empirické výzkumné šetření – metody a techniky	35
4.4. Výzkumná otázka	35
4.5. Průběh empirického šetření	36
4.6. Závěry výzkumného šetření.....	54
Závěr	56
Seznam použité literatury a pramenů	58

Úvod

Rodina tvoří přirozené prostředí pro děti, pro jejich šťastný život a příznivý vývoj. Takovou rodinou se ovšem rozumí dobře fungující rodina. Pro děti, které nemají možnost vyrůstat ve své biologické rodině, se hledá rodina náhradní.

Bakalářská práce bude pojednávat o problematice žadatelů o náhradní rodinnou péči. Práce bude rozdělena do čtyř základních kapitol. Nejprve se bude věnovat rodině, tomu proč lidé chtějí děti a v případě, že je nemohou mít, jak to řeší. Druhá kapitola vymezí legislativní rámec náhradní rodinné péče. Nejprve se chci věnovat zákonu o rodině, který upravuje formy náhradní rodinné péče. Ve druhé části se budu zabývat zákonem o sociálně-právní ochraně dětí, který upravuje proces zprostředkování osvojení a pěstounské péče. Tuto kapitolu bych chtěla zakončit pasáží, která stručně shrnuje průběh celého procesu zprostředkování od podání žádosti k převzetí dítěte do péče.

Následující třetí kapitola mé práce bude věnovaná odborné přípravě budoucích pěstounů a osvojitelů. Poslední čtvrtá část bude tvořena již samotným empirickým výzkumným šetřením. Zkoumání chci metodologicky postavit na studiu spisové dokumentace a dotazníkovém šetření. Pro empirické výzkumné šetření zvolím metodu analýzy věcných skutečností, tedy analýzu primárních dokumentů.

Cílem mé bakalářské práce je zjistit, zda a jak příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči mění jejich pohled na dítě, které chtějí do rodiny přijmout. Předmětem mého zkoumání je motivace a očekávání žadatelů o pěstounskou péči a o osvojení a jejich případná změna v souvislosti s absolvováním přípravy pro přijetí dítěte do rodiny.

Výběr tématu mé bakalářské práce ovlivnilo především mé zaměstnání, neboť pracuji jako pracovnice pro náhradní rodinnou péči na Městském úřadě Prostějov, oddělení sociálně-právní ochrany dětí.

Ve své práci budu vycházet z platných právních předpisů, a to zejména ze zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů a ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Podklady k výzkumnému šetření budu čerpat ze spisové dokumentace žadatelů o náhradní rodinnou péči vedené na Krajském úřadě Olomouckého kraje, odboru sociálních věcí, odd. sociálně-právní ochrany, na pracovišti pro náhradní rodinnou péči. Od své práce a od výsledků empirického šetření očekávám odpověď na výzkumnou otázku, zda a jak příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči mění jejich pohled na dítě, které chtějí do rodiny přijmout.

1. Rodina

Hned na začátku své práce jsem si položila otázku: „Co vůbec znamená pro člověka domov a rodina?“

„Řekneme-li domov, hned se vynoří celá spousta vzpomínek, myšlenek, pocitů, zpravidla pěkných, milých, hřejivých.“¹

Rodina je v užším, tradičnějším pojetí skupina lidí spojená pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků (sňatek, adopce).²

Hlavními funkcemi rodiny jsou výchova dětí a vzájemná emocionální podpora.³

Výsledky psychologických studií shodně ukazují, že domov dnešních dětí je předznamenán v domovu jejich rodičů, přesněji „jejich lidí“. Matějček má na mysli vychovatele dětí, protože často to nemusí být jejich biologičtí rodiče. Dnes již víme, že rodičovské postoje se připravují celý předchozí život, a ne až v době, kdy mají tito lidé své první dítě v náručí.⁴

Rodina by měla být pro dítě především prostředí stálé a citově příznivé. Rodina může nejpřirozenějším způsobem uspokojovat základní psychické potřeby dítěte a také je modelem mezilidských vztahů.⁵

1.1. Proč lidé chtějí mít děti?

Touha mít děti je dána přírodní zákonitostí působící v člověku. Bezdětnost je něčím nepřirozeným a nepřirodním. Rodičovství je věcí společenské prestiže lidí. Dítě znamená posílení rodinného společenství, přináší radost a zábavu. Máme-li děti, máme někoho, komu můžeme věnovat svou lásku, své myšlení, své snahy a naděje, odkážeme mu svůj majetek.⁶

Aby se dítě mohlo vyvíjet ve zdravou osobnost, musí být v náležitě míře a v pravý vývojový čas uspokojeny jeho základní psychické potřeby, kterými jsou: potřeba náležitého přísunu podnětů zvenčí, potřeba smysluplného světa, potřeba životní jistoty, potřeba vlastní společenské hodnoty, nebo-li sebevědomí a potřeba otevřené budoucnosti.⁷

---

¹ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s. 9.

² MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 177.

³ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 177.

⁴ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s. 10.

⁵ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s. 16.

⁶ MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, s. 55-56.

⁷ MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, s. 55-56.

V životě dospělého člověka hraje důležitou roli rodičovská identita. Je to naše vnitřní odpověď na otázku, kdo jsem, jaké místo zaujímám ve vztazích, které jsou v mém společenském okruhu.⁸

Protože je moje práce zaměřena především na lidi, kteří nemohou mít děti, zmíním čtyři modelové situace, do jisté míry krajnosti – poruchy, ke kterým může podle Matějčka v rodičovské identitě dojít: manželé nemohou mít děti, po dítěti touží a jsou psychicky dosavadním vývojem disponováni k přijetí rodičovství. V tomto případě jsou dva typické způsoby řešení situace. Jedni manželé zůstávají bezdětní, přijímají skutečnost svého biologického selhání a tvoří si identitu bezdětného manželství. Druzí proti biologickému selhání protestují, potřeby rodičovské identity se nevzdávají a hledají její uspokojení náhradním způsobem, a to tak, že přijímají za vlastní cizí dítě, ať už formou adopce nebo pěstounské péče.⁹

Za druhé: partneři, nemusí být nutně manželé, mohou mít děti, avšak z nějakého důvodu jeden z nich nebo oba dva rodičovskou identitu odmítají. V tomto případě dochází k případům nechtěného těhotenství. Za třetí: rodiče mají dítě, ale toto dítě je svědectvím jejich neúspěchu v biologicky pojaté rodičovské roli, protože není zcela zdravé. Za čtvrté: může nastat případ, že dítě není postiženo, ale jeho vychovatelé mu nerozumějí a očekávají od něj něco, co splnit nemůže.¹⁰

Rodičovství biologické a psychologické existují vedle sebe a spolu, jedno však není druhému nutnou podmínkou. Jsou případy rodičovství biologického bez psychologického, když rodiče vlastní děti opouštějí. A jsou případy rodičovství psychologického bez biologického, když lidé, kteří vlastní děti nemají, přijímají cizí dítě za své.¹¹

Ve své práci se jednak věnuji rodičovství, kdy lidé, kteří vlastní děti nemají, přijímají cizí dítě za své. V tomto případě jsou to bezdětní žadatelé o pěstounskou péči a o osvojení. Za druhé moje práce pojednává o lidech, kteří již vlastní děti mají a z různých důvodů, chtějí přijmout do rodiny další dítě. V tomto případě jsou to žadatelé o pěstounskou péči a o osvojení s vlastními dětmi.

---

⁸ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s. 57.

⁹ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s. 57.

¹⁰ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s. 57-58.

¹¹ MATĚJČEK, Z. a kol., *Náhradní rodinná péče*. 1.vyd. Praha: Portál, 1999, s. 60.

1.2. Rodina náhradní

Protože moje práce pojednává o žadatelích o náhradní rodinnou péči, považuji za nezbytné již v prvních kapitolách vysvětlit, co to rodina náhradní je a obecně jaké jsou její formy. K legislativnímu ukotvení se dostanu až v kapitolách následujících.

Matějček upozorňuje, že dítě za své rodiče přijímá ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají, a vůbec mu nezáleží na tom, zda-li na to mají potvrzení z porodnice. Kulturní vývoj dal „přijetí cizího dítěte“ různé formy a pojistil je zákony. A tak i u nás máme dnes poměrně bohatý výběr možností náhradní rodinné výchovy pro ty děti, které z nějakého důvodu nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině. Důvody bývají různé, například: vlastní rodiče zahynou nebo emigrují nebo se prostě ztratí, nebo pro nějakou vážnou chorobu nebo jiné postižení se nemohou o dítě starat a v posledním případě se bohužel starat nechtějí, anebo se „starají“ takovým způsobem, že jediná možná pomoc zvenčí spočívá v tom, že dítě je z péče takových rodičů odebráno.¹²

Mnoho dětí je dnes také ve výhradní, nebo v převážné, nebo alespoň v částečné péči babiček a dědečků. Je tu však řada dětí, kterým nemůže být zajištěna patřičná péče a výchova ve vlastní širší nebo nově doplněné rodině. I pro ty je výběr možností. Na prvním místě osvojení neboli adopce, kdy dítě podle zákona nabývá všech práv a povinností, jako by mělo rodiče vlastní. Rozdíl mezi „vlastní“ a „nevlastní“ je tu tedy zcela zrušen.¹³

Pěstounská péče je svazek volnější. Dítěti zůstává jméno po vlastních rodičích, stát přispívá pěstounům na jeho výchovu, vlastní rodiče neztrácejí k dítěti všechna práva a povinnosti. Dítě je do pěstounské péče svěřeno soudem a pěstouni přebírají odpovědnost za jeho výchovu a přípravu pro život. Manželské páry (ale může to být i samotná žena či muž) do pěstounské péče přijímají jednotlivé děti, a nebo i větší skupinu dětí a stávají se velkou rodinou, nebo dítě přichází do SOS dětské vesničky, která je u nás dobře známou a osvědčenou formou pěstounské péče.¹⁴

Ve slovníku sociální práce se uvádí, že náhradní rodinná péče je:

Náhradní rodinná péče – náhradní výchovná péče. V ČR se tímto termínem rozumí všechny formy náhrady rodiny u dětí bez vlastního funkčního rodinného zázemí, tj. kojenecké ústavy, dětské domovy, diagnostické ústavy, výchovné ústavy, pečovatelské rodiny (jimiž jsou i „rodiny“ pečovatelek v SOS dětských vesničkách),

---

¹² MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s. 21-22.

¹³ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s. 22.

¹⁴ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s. 22-23.

osvojitelské rodiny, svěřením dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodičů (obvykle prarodičů nebo jiných příbuzných), pěstounská péče a poručenství.¹⁵

Právní předpisy upravují dvě skupiny náhradní péče. První skupinou jsou konkrétní způsoby náhradní rodinné péče o dítě, druhá forma je svým základem „jednotná“, protože jde vždy o náhradní péči ústavní, bez ohledu na to, jakého charakteru je zařízení, které ji poskytuje. Náhradní výchovná péče má tedy dvě formy – ústavní a rodinnou.¹⁶

Základním právním hlediskem pro zodpovězení otázky, zda jde o náhradní péči o dítě či nikoliv, je skutečnost, zda je dítě svěřeno někomu jinému, než jednomu z rodičů. Dalším znakem je to, zda dítě je takto svěřeno rozhodnutím soudu, že tedy nejde o výkon rodičovské zodpovědnosti. V souvislosti s výkonem práv rodičů vzniká situace, kdy sami rodiče si za sebe opatřují „náhradu“, což jim zákon umožňuje. V takových případech státní orgán zasahuje až v situacích, kdy tímto výkonem práv plynoucích z rodičovské zodpovědnosti dochází k porušování práv dítěte.¹⁷

Náhradní rodinná péče je z právního hlediska vymezena v Listině práv a svobod, v Úmluvě o právech dítěte, v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů a v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Výkladem obou zákonů se budu podrobně věnovat v následující kapitole, kde vymezím konkrétní formy náhradní rodinné péče.

Náhradní rodinná péče je tu pro děti, které nemohou z různých důvodů vyrůstat ve vlastní rodině. Prostřednictvím náhradní rodinné péče mohou naplnit své rodičovství lidé, kteří nemohou mít vlastní děti.

Všechny formy náhradní péče, ať rodinné, či nerodinné mají společnou jednu základní charakteristiku, a to, že je dítě vychováváno lidmi, kterým se nenarodilo. Genetickým vkladem do života je vybavili cizí a zpravidla neznámí lidé. Aby vychovatelé těmto přijatým dětem porozuměli, jsou vystaveni určitým specifickým nárokům.¹⁸

A právě „Příprava pro přijetí dítěte do rodiny“ otevírá možnosti žadatelům o náhradní rodinnou péči porozumět specifickým nárokům, které na ně klade přijetí dítěte, které se jim nenarodilo.

---

¹⁵ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 177.

¹⁶ RADVANOVÁ, S. *Kolize soukromého a veřejného práva v oblasti náhradní rodinné péče*. Sborník přednášek z 6. konference o náhradní rodinné péči. Praha: MPSV, 1999, s. 72.

¹⁷ RADVANOVÁ, S. *Kolize soukromého a veřejného práva v oblasti náhradní rodinné péče*. Sborník přednášek z 6. konference o náhradní rodinné péči. Praha: MPSV, 1999, s. 69-71.

¹⁸ MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, s. 45.

2.Legislativní rámec náhradní rodinné péče

V této kapitole se budu věnovat zákonu o rodině a zákonu o sociálně-právní ochraně dětí. U obou předpisů se podrobněji zaměřím na pasáže, které upravují oblast náhradní rodinné péče.

2.1. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o rodině upravuje formy náhradní rodinné péče, o kterých bych se chtěla zmínit. Podrobněji rozvedu institut pěstounské péče, kde se zmíním i o pěstounské péči na přechodnou dobu. Dále se budu věnovat poručenství a osvojení, protože žadatelé o náhradní rodinnou péči, kterými se ve svém empirickém šetření zabývám, mají podanou žádost buď o osvojení nebo o pěstounskou péči a mohou se stát i poručníky dítěte. Okrajově se pak pro úplnost výkladu zmíním o svěřeni dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče, opatrovnictví, ústavní výchově a svěřeni dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Opatrovnictví není další formou náhradní rodinné péče, přesto považuji za důležité se o něm ve svém výkladu zmínit, protože opatrovník zastupuje nezletilé dítě v konkrétních případech, které jsou přesně vymezeny v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Vedle případu střetu zájmu zákonných zástupců a dítěte nebo mezi dětmi těchto rodičů navzájem (§ 37 odst.1), ohrožení majetkových zájmů dítěte (§37b), omezení rodičovské zodpovědnosti (§ 44 odst.2) a řízení o osvojení (§ 68b), ustanoví soud opatrovníka též v případech, kdy je to v zájmu dítěte z jiných důvodů třeba. V takových případech lze ustanovit opatrovníkem i orgán sociálně-právní ochrany dětí.¹⁹

2.1.1. Pěstounská péče

Pěstounská péče je mimo zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, upravena také v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (ustanovení o zprostředkování pěstounské péče, o zařízení pro výkon pěstounské péče), v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů (dávky v pěstounské péči), a v právních předpisech o sociálním zabezpečení (nemocenské a důchodové pojištění pěstounů). Pěstounská péče je státem garantovaná a kontrolovaná forma náhradní rodinné péče, která

zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte a také přiměřenou odměnu těm, kteří o dítě pečují.²⁰

Děti vhodné do pěstounské péče jsou především opuštěné děti, které vyžadují nejenom trvalou individuální péči, ale i dlouhodobou výchovu v náhradní rodině. Jsou to většinou děti s různými zdravotními problémy, starší děti, skupiny sourozenců, nebo děti jiného etnika (u nás hlavně děti romské). Patří sem i děti, které nejsou tzv. právně volné, což znamená, že jejich rodiče jsou nositeli rodičovské zodpovědnosti.²¹

Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností²²:

- a) při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový a rozumový vývoj,
- b) při zastupování nezletilého dítěte,
- c) při správě jeho jmění.

Před rozhodnutím o svěřením dítěte do pěstounské péče je soud povinen vyžádat si vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí o tom, zda ten, kdo se má stát pěstounem, je osobou vhodnou pro výkon této péče.²³

Osoba pěstouna musí poskytovat záruku řádné výchovy dítěte. Pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti jen v běžných věcech – k výkonu mimořádných záležitostí (např. vyřízení cestovního dokladu) žádá souhlas zákonného zástupce dítěte. Pěstounskou péčí nevzniká příbuzenský vztah dítěte s pěstouny a jejich příbuznými. Dítěti v pěstounské péči zůstává příjmení po vlastních rodičích, pěstoun však může požádat soud o jeho změnu. Styk biologických rodičů s dítětem není vyloučen. Jestliže je dítě svěřeno do pěstounské péče ve věku, kdy je schopno posoudit její obsah, má být zajištěno také jeho vyjádření.

V praxi se uplatňují dva typy pěstounské péče. Individuální v běžném rodinném prostředí v rodině pěstounů, kteří mohou být bezdětní, vychovávají vlastní děti nebo již děti vychovali. Druhým typem je skupinová pěstounská péče v „zařízeních pro výkon pěstounské péče“, což jsou buď velké pěstounské rodiny, někdy i s vlastními dětmi pěstounů a dalšími třeba 4-6 nebo více přijatými dětmi, nebo SOS dětské vesničky, kde je pěstounskou péčí pověřena sama matka – pěstounka.²⁴

---

¹⁹ § 83 odst. 1, 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

²⁰ MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J., BENEŠOVÁ, L. *Osvojení a pěstounská péče*. 1.vyd. Praha: Portál, 1992, s. 16.

²¹ MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J., BENEŠOVÁ, L. *Osvojení a pěstounská péče*. 1.vyd. Praha: Portál, 1992, s. 19.

²² § 31 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

²³ § 45b odst.1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

²⁴ MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J., BENEŠOVÁ, L. *Osvojení a pěstounská péče*. 1.vyd. Praha: Portál, 1992, s. 16.

Posouzení, zda je fyzická osoba způsobilá vykonávat pěstounskou péči, je třeba věnovat značnou pozornost. Je nutno zjišťovat její morální a povahové vlastnosti, bezúhonnost, poměr k práci, vztahy k ostatním členům rodiny, také zdravotní stav, zejména z hlediska možného ohrožení dítěte přenosnou chorobou nebo z hlediska perspektivy další výchovy dítěte. Je nutno zaměřit se i na materiální zabezpečení, zejména z hlediska bytových podmínek atd. Je-li dítě svěřováno do společné pěstounské péče manželů, je povinností soudu zkoumat též stabilitu těchto manželských vztahů, zda se jedná o manželství spořádané a harmonické.²⁵

V řízení o pěstounské péči je třeba dbát na to, aby účastníci byli náležitě poučeni o významu a účelu této péče. Zejména pěstoun musí mít jasno nejen o svých právech a povinnostech, ale také o poměrech a zdravotním stavu dítěte, které je mu do pěstounské péče svěřováno. Náležité poučení pěstouna je jedním ze základních předpokladů pro úspěšný průběh pěstounské péče.²⁶

Je-li dítě v ústavní výchově nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z rozhodnutí soudu, může být před rozhodnutím soudu o svěřování dítěte do pěstounské péče dočasně svěřeno rozhodnutím orgánu sociálně-právní ochrany dětí do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem a splňuje stanovené podmínky, obdobně může být do péče budoucích pěstounů svěřeno i dítě, které není v ústavní výchově, se souhlasem rodičů. Nebude-li do tří měsíců od právní moci tohoto rozhodnutí u soudu zahájeno řízení o svěřování dítěte do pěstounské péče, rozhodnutí o dočasném svěřování dítěte pozbude právní účinky.²⁷

Pěstounská péče může být zrušena rozhodnutím soudu. Soud může zrušit pěstounskou péči jen z důležitých důvodů, učiní tak vždy, jestliže o to požádá pěstoun²⁸

Na rozdíl od osvojení zaniká pěstounská péče dosažením zletilosti dítěte, tj. v 18 letech, pokud nebyla dříve zrušena rozhodnutím soudu.²⁹

---

²⁵ HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině, Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, s.112.

²⁶ HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině, Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, s. 115.

²⁷ § 45b odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

²⁸ § 45a odst. 4 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

²⁹ MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J., BENEŠOVÁ, L. *Osvojení a pěstounská péče*. 1.vyd. Praha: Portál,1992, s. 17.

2.1.2. Pěstounská péče na přechodnou dobu

Soud může na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí svěřit dítě do pěstounské péče osobám, které jsou podle zvláštního právního předpisu zařazeny do evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče po přechodnou dobu, a to na ³⁰:

- a) dobu, po kterou nemůže rodič se závažných důvodů dítě vychovávat,
- b) dobu, po jejímž uplynutí lze podle § 68a dát souhlas rodiče s osvojením, nebo
- c) dobu do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že tu není třeba souhlasu rodičů k osvojení.

Vysvětlení k písm. b) Souhlasu rodičů, kteří jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte, není třeba, jestliže rodiče dají souhlas předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Souhlas předem musí být dán osobně přítomným rodičem písemně před soudem nebo před příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Souhlas může být dán rodičem nejdříve šest týdnů po narození dítěte. ³¹

2.1.3. Poručenství

Jestliže rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven, nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, ustanoví soud dítěti poručníka, který bude nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů. ³²

Pokud poručník péči o dítě osobně vykonává, má on i dítě nárok na totéž hmotné zabezpečení, jako by šlo o pěstounskou péči. ³³

Na vztahy poručníka a dítěte se přiměřeně vztahují ustanovení o právech a povinnostech rodičů a dětí. Funkce poručníka nezakládá vyživovací povinnost k dítěti. ³⁴

Poručník odpovídá soudu za řádné plnění této funkce a podléhá jeho pravidelnému doзору. Zejména je povinen podávat soudu zprávy o osobě poručenice a účty ze správy jeho jmění. ³⁵

2.1.4. Svěření do péče jiné fyzické osoby než rodiče

Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, jestliže tato osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí. Při výběru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému dítěte. ³⁶

---

³⁰ § 45a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

³¹ § 68a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

³² § 78 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

³³ § 37 až 42 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

³⁴ § 81 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Svěření do výchovy jiné osoby samo o osobě neobsahuje a ke svému výkonu nepředpokládá přenesení práva rozhodovat o všech věcech, které se týkají nezletilého dítěte.³⁷

Rodičovská zodpovědnost rodičů zůstává zachována a pouze její výkon je omezen přesně v tom směru a rozsahu, v jehož rámci soud ve výroku rozsudku vymezí práva a povinnosti třetí osoby. Soud rozhodne o vyživovací povinnosti rodičů od právní moci rozsudku.³⁸

Podmínkou svěření dítěte do výchovy jiného občana nebo společné výchovy manželů, kteří nejsou rodiči dítěte, je, že to vyžaduje zájem dítěte. Důvody pro takové opatření mohou být subjektivní spočívající v podstatě v nedostacích ve vlastní rodině nebo i objektivní, které spočívají v okolnostech nezávislých na jednání rodičů, jako je nemoc v rodině, nevhodné bytové poměry atd.³⁹

2.1.5. Osvojení

Osvojení je právně zakotveno v § 63 až §73 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů a osvojení nezrušitelné v §74 až § 77 téhož zákona.

Při osvojení přijímají většinou manželé nebo jednotlivci za vlastní opuštěné dítě a osvojením k němu získávají stejná práva i povinnosti, jako by byli jeho rodiči.⁴⁰

O osvojení rozhoduje soud na návrh osvojitele.⁴¹

Osvojení je institut, který má v největší možné míře vytvořit vztahy, jaké jsou mezi rodiči a jejich dětmi tam, kde se přirozené podmínky pro rodičovský vztah nemohou v plné míře uplatnit. Základním účelem osvojení je vytvořit nezletilým dětem, jimž se nedostává řádné výchovy ze strany rodičů, příznivé rodinné prostředí, v němž by byly zajištěny všechny předpoklady pro jejich harmonickou výchovu. Osvojením také vznikají příbuzenské vztahy mezi osvojitelovými příbuznými a osvojencem.⁴²

---

³⁵ § 80 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

³⁶ § 45 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

³⁷ HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině, Komentář a předpisy související*.7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 104.

³⁸ HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině, Komentář a předpisy související*.7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 105.

³⁹ HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině, Komentář a předpisy související*.7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 104.

⁴⁰ MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J., BENEŠOVÁ, L. *Osvojení a pěstounská péče*. 1.vyd. Praha: Portál, 1992, s. 14.

⁴¹ § 63 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁴² HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině, Komentář a předpisy související*.7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 161- 162.

Vyslovení osvojení brání blízký příbuzenský vztah mezi osvojitelem a osvojencem. Prarodič proto nemůže osvojit vnuka nebo vnučku.⁴³

Osvojení dítěte je významným rozhodnutím o jeho osobním stavu, a proto je vždy třeba pečlivě zjišťovat, zda všechny zákonné podmínky pro osvojení jsou splněny. Před rozhodnutím o osvojení musí soud zjistit osobní, rodinné i hospodářské poměry osvojitelů a prostředí, v němž žijí.⁴⁴

Zákon rozeznává, jak již bylo uvedeno, dva typy osvojení: osvojení nezrušitelné a osvojení zrušitelné. V obou případech vzniká osvojením poměr příbuzenský. Pro nezrušitelné osvojení je stanovena minimální věková hranice osvojovaného dítěte jeden rok. Osvojení zrušitelné může být změněno v osvojení nezrušitelné nikoliv však naopak.⁴⁵

Soud rozhodne, že osvojitel u zrušitelného i nezrušitelného osvojení bude zapsán v matrice místo rodiče osvojence, dále že osvojenec bude mít příjmení osvojitele.⁴⁶

Osvojiteli se mohou stát pouze fyzické osoby, které zaručují způsobem svého života, že osvojení bude ku prospěchu dítěte i společnosti.⁴⁷

Správné rozhodnutí o splnění základní podmínky pro to, aby se někdo mohl stát osvojitelem – prospěšnosti osvojení – záleží na zjištění soudu o osobě osvojitele, o jeho charakterových vlastnostech, o předpokladech citového vztahu mezi osvojitelem a osvojencem a o tom, zda rodinné prostředí, v němž má osvojenec žít, bude pro něho příznivé nejen z hlediska hmotného zabezpečení, nýbrž především z hlediska výchovného.⁴⁸

Osvojitelem nemůže být ten, kdo nemá způsobilost k právním úkonům.⁴⁹

Osvojit lze nezletilého, a to jen je-li mu osvojení ku prospěchu.⁵⁰

Mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl.⁵¹

Za přiměřený věkový rozdíl lze považovat takový věkový rozdíl, jaký bývá mezi rodiči a dětmi. Při stanovení přípustnosti horního věku osvojitele lze vyjít z úvahy, že v pozdějším věku je ztížena přizpůsobivost občana k úloze a postavení rodiče,

⁴³ HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině, Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 162.

⁴⁴ HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině, Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 162.

⁴⁵ § 63-77 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁶ § 63 odst. 3 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁷ § 64 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁸ HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině, Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 167.

⁴⁹ § 64 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁰ § 65 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁵¹ § 65 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

zejména k dítěti útlého věku. Věkový rozdíl mezi osvojencem a osvojitelem nesmí být tak značný, že by mohl zmařit účel osvojení.⁵²

Jako společné dítě mohou někoho osvojit jen manželé.⁵³

Je-li osvojitel manželem, může osvojit jen se souhlasem druhého manžela, tohoto souhlasu není třeba, jestliže druhý manžel pozbyl způsobilost k právním úkonům nebo je-li opatření tohoto souhlasu spojeno s překážkou těžko překonatelnou.⁵⁴

K osvojení je třeba souhlasu zákonného zástupce osvojovaného dítěte. Je-li toto dítě schopno posoudit dosah osvojení, je třeba také jeho souhlasu, ledaže by tím byl zmařen účel osvojení.⁵⁵

K osvojení je třeba souhlasu rodiče, i když je nezletilý.⁵⁶

K osvojení do ciziny je třeba souhlasu Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí.⁵⁷

Forma náhradní rodinné péče – osvojení do ciziny je možným řešením v případě, že se nedaří pro dítě najít náhradní rodinu v zemi původu. Mezinárodní osvojení je upraveno Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, kterou vypracovala a přijala Haagská konference mezinárodního práva soukromého 29. 5. 1993. V České republice vstoupila tato úmluva v platnost 1. 6. 2000 a spolu se zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, umožňuje osvojení dětí do ciziny a z ciziny.⁵⁸

Protože osvojení dítěte je významný zásah do rodičovských vztahů, vyžaduje zákon přivolení zákonného zástupce dítěte, který nelze nahradit. Zákonným zástupcem dítěte jsou zpravidla rodiče, kteří musí dát souhlas osobně před soudem. Nezáleží na tom, zda je dítě v přímé osobní péči rodičů, či zda je ve výchově jiného občana, či zda je v ústavní výchově.⁵⁹

Pokud jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte rodiče, není třeba jejich souhlasu, jestliže⁶⁰:

a) po dobu nejméně šesti měsíců soustavně neprojevovali opravdový zájem o dítě, zejména tím, že dítě pravidelně nenavštěvovali, neplnili pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost k dítěti a neprojevují snahu upravit si v mezích možností své rodinné a sociální možnosti tak, aby se mohli osobně ujmout péče o dítě, nebo

⁵² HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině, Komentář a předpisy související*.7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 168.

⁵³ § 66 odst.1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁴ § 66 odst.2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁵ § 67 odst.1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁶ § 67 odst.2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁷ § 67 odst.3 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁸ MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J., BENEŠOVÁ, L. *Osvojení a pěstounská péče*. 1.vyd. Praha: Portál, 1992, s. 15.

⁵⁹ HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J., *Zákon o rodině, Komentář a předpisy související*.7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 169-170.

⁶⁰ § 68 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

b) po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte neprojeví o dítě žádný zájem, ačkoliv jim v projevení zájmu nebránila závažná překážka.

Souhlasu rodičů, kteří jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte, není dále třeba, jestliže rodiče dají souhlas k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Souhlas předem musí být dán osobně přítomným rodičem písemně před soudem nebo před příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Souhlas může být dán rodičem nejdříve šest týdnů po narození dítěte. Odvolat souhlas lze toliko do doby, než je dítě umístěno na základě rozhodnutí do péče budoucích osvojitelů.⁶¹

V případech uvedených v ustanovení § 68 odst. 1 a v § 68 a zákona č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, je třeba k osvojení souhlasu opatrovníka, který byl osvojovanému dítěti ustanoven v řízení o osvojení.⁶²

Před rozhodnutím soudu o osvojení musí být dítě nejméně po dobu tří měsíců v péči budoucího osvojitele, a to na jeho náklad.⁶³

O svěřením dítěte, které je v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z rozhodnutí soudu nebo z vůle rodičů, do péče budoucích osvojitelů rozhodne orgán sociálně-právní ochrany dětí.⁶⁴

Protože osvojení dítěte je důležitou změnou v životě dítěte i v poměrech budoucího osvojitele, je zákonem zajištěno, aby v určitém mezidobí bylo dítě svěřeno do zatímní péče, což je užitečné pro zdar osvojení. Musí bezprostředně předcházet osvojení a musí trvat až do rozhodnutí soudu.⁶⁵

Soud je povinen zjistit na základě lékařského vyšetření a dalších potřebných vyšetření zdravotní stav osvojitelů, jejich osobnostní dispozice a motivaci k osvojení a posoudit, zda se nepřičí účelům osvojení, a s výsledky svého šetření seznámit osvojitele i zákonného zástupce osvojence. Je povinen zjistit zdravotní stav osvojence a s výsledky svého zjištění seznámit osvojitele i zákonného zástupce osvojence. Soud je povinen vyžádat si vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí.⁶⁶

V souvislosti s přijetím zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, je nepochybné, že značná část potřebných důkazů je provedena jako součást tzv. odborného posuzování prováděného Ministerstvem práce

---

⁶¹ § 68a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁶² § 68b zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁶³ § 69 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁴ § 69 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁵ HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J., *Zákon o rodině, Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 180.

⁶⁶ § 70 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

a sociálních věcí ČR a krajskými úřady ve smyslu § 27 cit. zákona nebo Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí dle § 25 cit. zákona.⁶⁷

Osvojení, vyjma osvojení nezrušitelného, může soud zrušit jen z důležitých důvodů na návrh osvojence nebo osvojitele.⁶⁸

Zrušením osvojení vznikají znovu vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou. Osvojenec bude mít opět dřívější příjmení.⁶⁹

2.1.6. Ústavní výchova, svěření dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže z jiných vážných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc podle § 42 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Jestliže je to v zájmu nezletilého nutné, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc i v případě, že jiná výchovná opatření nepředcházela. Z důležitých důvodů může soud prodloužit ústavní výchovu až na jeden rok po dosažení zletilosti.⁷⁰

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc poskytují ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy anebo ocitlo-li se dítě bez péče přiměřené jeho věku, jde-li o dítě tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané anebo o dítě, které se ocitlo v prostředí nebo situaci, kdy jsou základním způsobem ohrožena jeho základní práva. Ochrana a pomoc takovému dítěti spočívá v uspokojování základních životních potřeb, včetně ubytování, v zajištění zdravotní péče zdravotnickým zařízením a v psychologické a jiné obdobné nutné péči.⁷¹

U dětí, které pobývaly v ústavní péči od útlého dětství až do své dospělosti, se projevuje tzv. depriváční syndrom. Následky ústavní výchovy jsou tím závažnější a hůře odstranitelné, čím dříve se dítě do ústavní výchovy dostalo a čím déle v ní bylo. Projevy psychické deprivace mohou mít u těchto dětí širokou škálu podob od lehčích po velmi závažné nedostatky na poli sociálním, intelektovém, emocionálním i charakterovém. Děti začínají obvykle později mluvit, jejich slovní zásoba je nápadně chudá, problémy bývají i v sociálním užití řeči, ve schopnosti konverzovat s někým

⁶⁷ HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J., *Zákon o rodině, Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 183.

⁶⁸ § 73 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁹ § 73 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁰ § 46 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁷¹ § 42 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

cizím, sdělovat svá přání, zážitky, dotazovat se. Děti mohou být opožděny ve vývoji jemné motoriky, zpravidla nedosahují své maximální intelektové úrovně, vykazují nedostatky v praktickém usuzování a schopnosti samostatně pracovat. Děti mívají problémy se svým chováním, trpí neurotickými či afektivními poruchami chování, nesnadno se přizpůsobují sociálním pravidlům.⁷²

2.2. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

V této kapitole se budu zabývat legislativní úpravou zprostředkování osvojení a pěstounské péče a zároveň odborným posuzováním dětí, pro které je vhodná náhradní rodinná péče, a odborným posuzováním žadatelů o náhradní rodinnou péči.

2.2.1. Zprostředkování osvojení a pěstounské péče

Zprostředkování osvojení a pěstounské péče spočívá⁷³:

- a) ve vyhledávání dětí vhodných k osvojení nebo ke svěření do pěstounské péče,
- b) ve vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny,
- c) v odborné přípravě fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny,
- d) ve výběru určité fyzické osoby vhodné stát se osvojitelem nebo pěstounem určitého dítěte, jemuž se osvojení nebo pěstounská péče zprostředkovává, a v zajištění osobního seznámení se dítěte s touto osobou.

Podle § 19a odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zprostředkování osvojení a pěstounské péče podle § 19 a odst. 1 písm. d) téhož zákona nesmí provádět jiné orgány, právnické nebo fyzické osoby, než jsou orgány sociálně-právní ochrany uvedené v § 4 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zprostředkování⁷⁴:

- a) osvojení a svěření dítěte do pěstounské péče v České republice zajišťují krajské úřady a ministerstvo,
- b) osvojení dětí z České republiky do ciziny nebo dětí z ciziny do České republiky zajišťuje Úřad.

---

⁷² LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z., *Psychická deprivace v dětství*. 1. vyd. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1963, s. 34-38.

⁷³ § 19a odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁴ § 20 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zprostředkování osvojení a pěstounské péče je počátkem procesu zajišťování náhradní rodinné péče pro děti, jimž nezabezpečuje z různých důvodů potřebnou péči vlastní rodina. Zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče představuje proto velmi významnou činnost, na jejímž základě se vytvářejí nové vztahy mezi dětmi a dalšími osobami, které v případech pěstounské péče přebírají značnou část práv rodičů a při osvojení přebírají celou rodičovskou zodpovědnost. Stát disponuje dostatečnými prostředky právními a kontrolními, které možné riziko vyplývající ze svěřením dítěte do péče nevhodné osobě minimalizují.⁷⁵

Podle § 20 odst. 1. zákona č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů, jde-li o žadatele o osvojení nebo o žadatele o svěřením dítěte do pěstounské péče v České republice, zprostředkovává se osvojení nebo pěstounská péče jen občanům České republiky, kteří mají na jejím území trvalý pobyt, nebo cizinci, který má na území České republiky povolen trvalý pobyt, nebo jde-li o cizince, který je podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 140/2001 Sb., hlášen k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 365 dnů.

Nezbytnou součástí zprostředkování je odborná příprava fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny, kterou ve smyslu § 11 odst. 2 písm. a) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zajišťuje krajský úřad, a která předchází odbornému posouzení. Jak z tohoto zákona vyplývá, zajistit přípravu je povinností krajského úřadu, který splnění této povinnosti může svěřit pověřené osobě. Ta musí mít k převzetí přípravy podle § 48 odst. 2 písm. e) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, pověření, udělené správním rozhodnutím příslušným krajským úřadem.

Cílem přípravy je⁷⁶:

- poskytnout žadatelům přístupnou a pozitivní formou dostatek odborných informací o zvláštěnostech náhradní rodinné péče,
- pomoci žadatelům vytvořit si konkrétní představu o budoucím fungování jejich rodiny v souvislosti s příchodem „nevlastního dítěte,“
- získat kvalifikované informace o žadatelích, o jejich chování a prožívání a vyhodnotit je ve vztahu k možnému přijetí dítěte.

---

⁷⁵ NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, komentář*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2007, s. 78.

⁷⁶ NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, komentář*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2007, s. 78-79.

Zprostředkování osvojení a pěstounské péče spočívá také ve výběru určité fyzické osoby, vhodné stát se osvojitelem nebo pěstounem určitému dítěti, jemuž se osvojení nebo pěstounská péče zprostředkovává, a v zajištění osobního seznámení se dítěte s touto osobou. K doporučení vhodných žadatelů o osvojení nebo pěstounskou péči uvedených v evidenci krajského úřadu nebo ministerstva být dobrými náhradními rodiči určitému dítěti přispívá činnost poradních sborů, zřizovaných podle § 38a a § 38b zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.⁷⁷

Zprostředkování ⁷⁸:

a) osvojení se neprovádí v případě,

1. že rodiče dali souhlas k osvojení dítěte předem ve vztahu k určitým osvojitelům, nebo
2. podal-li návrh na osvojení manžel rodiče dítěte nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte.

b) pěstounské péče se neprovádí, podala-li návrh na svěřeni dítěte do pěstounské péče fyzická osoba dítěti příbuzná nebo fyzická osoba blízká dítěti nebo jeho rodině.

V žádosti o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče podané obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností žadatel uvede údaje a připojí doklady potřebné pro vedení spisové dokumentace, které jsou podrobně rozvedeny v § 21 odst. 5 písm a) až j) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností postupuje kopii spisové dokumentace o žadateli a kopii spisové dokumentace o dítěti uvedeném v § 19a odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (jde o děti vhodné k osvojení nebo ke svěřeni do pěstounské péče) neprodleně krajskému úřadu.⁷⁹

Krajský úřad vede pro účely zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče evidenci dětí uvedených v § 19a odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a evidenci žadatelů vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny.⁸⁰

---

⁷⁷ NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E., *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, komentář*.

3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2007, s. 79.

⁷⁸ § 20 odst. 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁹ § 21 odst. 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁰ § 22 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně, ve znění pozdějších předpisů

Krajský úřad rozhoduje o zařazení žadatele do evidence žadatelů neprodleně po odborném posouzení žadatele podle § 27 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.⁸¹

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR vede pro účely zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče evidenci dětí a evidenci žadatelů. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR zařazuje dítě do evidence dětí a žadatele do evidence žadatelů na základě údajů zaslaných Ministerstvu práce a sociálních věcí ČR krajským úřadem podle § 22 odst. 8, zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a to do 3 dnů ode dne, kdy obdrželo údaje od krajského úřadu.⁸²

2.2.2. Odborné posuzování pro účely zprostředkování osvojení a pěstounské péče

Odborné posouzení pro zprostředkování osvojení a pěstounské péče zahrnuje⁸³:

- a) posouzení dítěte a žadatele podle § 27 odstavce 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně- právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů,
- b) zhodnocení přípravy k přijetí dítěte do rodiny, včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu podle § 11 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů,
- c) vyjádření dětí žadatele k přijetí osvojovaného dítěte nebo dítěte svěřovaného do pěstounské péče do rodiny, jsou-li takového vyjádření schopny s ohledem na jejich věk a rozumovou vyspělost,
- d) posouzení schopnosti dětí žijících v domácnosti žadatele přijmout dítě do rodiny,
- e) zjištění bezúhonnosti žadatele, jeho manžela, druha, dítěte a jiné osoby tvořící s žadatelem společnou domácnost, za bezúhonného se pro tyto účely nepovažuje ten, kdo byl pravomocně odsouzen pro trestný čin, který směřoval proti životu, zdraví lidské důstojnosti, mravnímu vývoji nebo jmění dítěte, nebo pro jiný trestný čin, jehož spáchání může mít vliv na způsobilost žadatele k řádné výchově dítěte,
- f) u žadatelů o zařazení do evidence osob vhodných pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu posouzení schopnosti pečovat o děti vyžadující speciální péči a schopnost spolupráce s rodiči těchto dětí.

---

⁸¹ § 22 odst. 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně, ve znění pozdějších předpisů

⁸² § 23 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně, ve znění pozdějších předpisů

⁸³ § 27 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně, ve znění pozdějších předpisů

Pro účely zprostředkování osvojení a pěstounské péče se ⁸⁴:

a) u dětí

1. posuzuje úroveň tělesného a duševního vývoje dítěte, včetně jeho specifických potřeb a nároků,

2. posuzuje vhodnost náhradní rodinné péče a jejích forem,

b) u žadatelů posuzuje charakteristika osobnosti, psychický stav, zdravotní stav, jenž zahrnuje posouzení, zda zdravotní stav z hlediska duševního, tělesného a smyslového nebrání dlouhodobé péči o dítě, předpoklad vychovávat dítě, motivace, která vedla k žádosti o osvojení dítěte nebo k jeho svěřeni do pěstounské péče, stabilita manželského vztahu a prostředí v rodině, popřípadě další skutečnosti rozhodné pro osvojení dítěte nebo jeho svěřeni do pěstounské péče.

Odborné posuzování provádí ⁸⁵:

a) krajský úřad, jde-li o děti nebo žadatele, které zařazuje do evidence dětí nebo žadatelů krajský úřad, a to před zařazením do takové evidence, nebo kteří jsou v evidenci dětí nebo v evidenci žadatelů vedené krajským úřadem,

c) ministerstvo, jde-li o děti nebo žadatele, kteří jsou v evidenci dětí nebo v evidenci žadatelů vedené ministerstvem.

Posouzení dítěte a žadatele za účelem vytvoření rodinného vztahu je ústředním tématem celého zprostředkování. Příprava žadatelů o osvojení a svěřeni dítěte do pěstounské péče předchází odbornému posouzení. Absolvování přípravy žadatele upozorní na potřeby dětí vhodných do osvojení a do pěstounské péče a také na nezbytné specifické požadavky, které by žadatelé jako náhradní rodiče měli splňovat. V přípravě žadatelé dostanou rozšiřující informace o potřebách dětí vhodných do náhradní rodinné péče, např. jaké předpoklady a schopnosti by měli žadatelé mít k výchově „nevlastních“ dětí. Odborníci, kteří zajišťují přípravu žadatelů o osvojení a pěstounskou péči k přijetí dítěte do rodiny, mají možnost žadatele v průběhu přípravy sledovat a v rámci posuzování a doporučení při zprostředkování toto poznání zužitkovat, zhodnotit a promítnout do odborného posouzení a doporučení konkrétního vztahu. ⁸⁶

---

⁸⁴ § 27 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁵ § 27 odst. 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁶ NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, komentář*. 3. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Linde, 2007, s. 122.

2.2.3. Průřez procesem zprostředkování

Aby byl můj výklad srozumitelný, rozhodla jsem se, že ještě než začnu popisovat samotný průběh přípravy, stručně shrnu proces zprostředkování náhradní rodinné péče. Tato kapitola by měla čtenáře provést procesem zprostředkování náhradní rodinné péče, a to od podání žádosti o zprostředkování náhradní rodinné péče až po samotné převzetí dítěte do výchovy.

Podstata zprostředkování osvojení a pěstounské péče spočívá ve vyhledávání dětí vhodných k osvojení a pro pěstounskou péči a v nalezení vhodných osvojitelů nebo pěstounů pro tyto děti. Podmínkou pro zprostředkování je podání žádosti fyzické osoby, která má zájem přijmout dítě do osvojení nebo do pěstounské péče. Tato žádost se podává u obecního úřadu obce s rozšířenou působností podle místa trvalého pobytu žadatele. Žádost o zprostředkování může podat občan ČR nebo cizinec, který je hlášen k pobytu na území ČR alespoň 365 dnů. Zprostředkování zajišťují krajské úřady a Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.

Zájemci o náhradní rodinnou péči nejprve navštíví obecní úřad obce s rozšířenou působností, oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Zde je sociální pracovník seznámí s jednotlivými formami náhradní rodinné péče a s celým procesem zprostředkování. Zájemci o náhradní rodinnou péči si pak podají žádost o konkrétní formu náhradní rodinné péče, ke které doloží zákonem požadované doklady. Sociální pracovník si vyžádá opis z rejstříku trestů, a navštíví žadatele v jejich domácnosti. Po shromáždění všech podkladů obecní úřad postoupí kopii kompletní spisové dokumentace žadatelů neprodleně krajskému úřadu, který vytváří a vede evidenci dětí a žadatelů a rozhoduje o zařazení žadatelů do této evidence, a to na základě odborného posouzení.

V rámci odborného posouzení žadatelé absolvují psychologické vyšetření a posudkový lékař provede posouzení jejich zdravotního stavu. Odborné posouzení zahrnuje také přípravu žadatelů, která se zaměřuje na specifická témata související s náhradní rodinnou péčí a schopnosti pečovat o přijaté dítě. Po vyhodnocení všech skutečností zjištěných v rámci odborného posouzení krajský úřad žadatele rozhodnutím buď zařadí, nebo nezařadí do evidence. V případě negativního rozhodnutí mají žadatelé právo se proti rozhodnutí prostřednictvím orgánu, který rozhodnutí vydal, odvolat k Ministerstvu práce a sociálních věcí ČR.

Po vydání rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče následuje vlastní zprostředkování osvojení či pěstounské péče. Nastává doba, kdy krajský úřad průběžně hledá vhodné žadatele pro konkrétní děti, které vede ve své evidenci. Nelze určit dobu, do kdy je možné pro určité dítě nalézt vhodné

náhradní rodiče. Záležití zejména na žadatelích, jakou mají představu o přijímaném dítěti, na jejich toleranci a otevřenosti, zda jsou ochotni přijmout a pečovat i o dítě se specifickými potřebami (např. dítě s postižením, jiného etnika, závislost biologických rodičů atd.) Zásada je taková, že se hledají vhodní náhradní rodiče pro děti, nikoli naopak. Rozhodující je zájem a blaho dítěte. Pokud poradní sbor vytipuje žadatele jako vhodné náhradní rodiče pro konkrétní dítě, zašle žadatelům písemné oznámení o vhodnosti stát se osvojiteli nebo pěstouny, na jehož základě se mohou žadatelé s dítětem během 30 dní seznámit. Jestliže se následně žadatelé rozhodnou dítě přijmout do své péče, požádají příslušný obecní úřad o vydání rozhodnutí o svěření dítěte do preadopční péče nebo do péče budoucích pěstounů.

Vzhledem k tomu, že děti jsou svěřovány do osvojení i do pěstounské péče na základě soudního rozhodnutí, je konečným krokem žadatelů v daném procesu podání návrhu k příslušnému soudu na svěření dítěte do pěstounské péče nebo do osvojení.⁸⁷

---

⁸⁷ http://www.mpsv.cz/files/clanky/7294/Pruvodce_pro_nahradni_rodinnou_peci_.pdf, 24. 2. 2011

3. Odborná příprava budoucích pěstounů a osvojitelů

V této kapitole se budu podrobně věnovat odborné přípravě žadatelů pro přijetí dítěte do rodiny, protože pro cíl mé práce má příprava žadatelů o osvojení a pěstounskou péči klíčovou roli.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů, poprvé formuloval podmínky a pravidla pro naplnění Úmluvy o právech dítěte. Jedním z jeho velkých přínosů je definování kompetencí v náhradní rodinné péči. Objevil se nový pojem – příprava na přijetí dítěte.⁸⁸

Odborná příprava budoucích pěstounů a osvojitelů se stala nedílnou součástí systému náhradní rodinné péče, její obsah a formy se stále vyvíjí, stejně jako specifické metody skupinové i individuální práce s touto cílovou skupinou. Za téměř 10 let (od roku 2000) se odborná příprava osvědčila jako velmi účinný nástroj k tomu, jak připravit dítěti umístěnému mimo svou vlastní rodinu odpovídající rodinné zázemí, individuální péči a prostředí, kde mohou být naplňovány jeho potřeby. Odborná příprava může vytvořit dobrý základ pro porozumění významu odborné spolupráce.⁸⁹

3.1. Význam a účel přípravy, rozdíly v přípravě budoucích osvojitelů a pěstounů

Na prvním místě je vždy zájem dítěte, které bude do rodiny svěřeno. Pro něj je důležité, aby přišlo do rodiny, která rozumí jeho potřebám, ví, s jakými problémy se při jeho výchově může setkat, a jak se může projevit případný vliv ústavní výchovy.

Čím informovanější bude jeho nová rodina, tím je menší pravděpodobnost, že se dítě bude muset (v tom nejhorším případě) vrátit zpátky do ústavu. Smysl přípravy je pro budoucí osvojitele a pro budoucí pěstouny v mnohém odlišný. Vychází už ze základního rozdílu v motivaci pro přijetí dítěte. O osvojení většinou žádají manželé, jejichž rodičovské potřeby nejsou naplněny – většinou tedy nemohou mít své vlastní dítě, a kteří téměř bez výjimky chtějí dítě batolecího věku v běžném zdravotním stavu. Zatímco budoucí pěstouni jsou častěji motivováni snahou pomoci dítěti, které to potřebuje. Proto osvojitelé očekávají dítě, jaké by se jim mohlo narodit, pěstouni

---

⁸⁸ ROTREKLOVÁ, E., WESSELÁ, V., KOTEK, M. *Příprava pěstounů a osvojitelů, zkušenosti, náměty a příspěvky, Zkušenosti, náměty a příspěvky z let 2000 – 2001*. Brno, 2002, s. 5.

⁸⁹ HOFROVÁ, V., ROTREKLOVÁ, E. *Odborná příprava budoucích pěstounů a osvojitelů, koncepční a metodické poznámky*. Brno, 3/2009, s. 36.

přijímají děti, které nemohou být osvojeny, tedy děti starší, s mnoha sociálními, výchovnými nebo zdravotními problémy.⁹⁰

Hlavním smyslem přípravy pro osvojitele by mělo být vyrovnání se s vlastní bezdětností, s tím, že přijaté dítě je a vždy bude biologicky cizí. Biologičtí rodiče ztratili práva i povinnosti k dítěti, obvykle však někde existují a je třeba se s tím vyrovnat. Je to především práce rodičů na sobě, na pochopení a plném přijetí situace bezdětnosti. To autoři publikace vidí jako hlavní podmínku úspěšnosti budoucího osvojitelského svazku.⁹¹

U pěstounů, kteří většinou již vlastní děti mají, jde spíše o to, připravit je na možné problémy a odlišnosti dítěte, které jsou způsobeny prostředím, v němž dosud vyrůstalo (ať už to bylo ústavní zařízení nebo vlastní biologická rodina). Pěstounské rodiny se musí většinou vyrovnat s tím, že děti mají zachovány vazby na biologické rodiče. Příprava by měla budoucí pěstouny i osvojitele připravit na přijetí dítěte tak, aby byli co nejméně překvapeni a zaskočeni komplikacemi, se kterými se mohou setkat. V přípravě by mělo jít o upřesnění toho, jaké dítě najde v konkrétní rodině nejlepší zázemí pro svůj další vývoj.⁹²

Přijmout dítě staršího věku nebo dítě s postižením nebo dítě jiného etnika je velice náročný úkol, který vyžaduje od budoucích pěstounů trpělivost a odhodlání čelit případným obtížím jak ze strany dítěte, tak i ze strany jeho původní rodiny, jistě také ze strany sociálního okolí rodiny. Přijetí dítěte s postižením vyžaduje od pěstounů znalost problematiky dítěte s postižením a informovanost o jeho zdravotním stavu a možnostech vývoje.⁹³

Přijde-li dítě deprivované z biologické rodiny či ústavní výchovy do rodiny, jejíž motivace pro přijetí nebyla dost hluboká, do rodiny, která nebyla důkladně poučena o celé problematice náhradní rodinné péče a jestliže má k dítěti jakýsi odstup s různými výhradami a předsudky, pak se toto dítě nerozvíjí. Není šťastné dítě ani jeho pěstouni.⁹⁴

Stěžejním bodem přípravy pro budoucí pěstouny je opravdové přijetí a zvnitřnění skutečnosti, že dítě má své rodiče, kteří jsou pro něj významní, a pěstouni nemohou

---

⁹⁰ ROTREKLOVÁ, E., WESSELÁ, V., KOTEK, M. *Příprava pěstounů a osvojitelů, zkušenosti, náměty a příspěvky, Zkušenosti, náměty a příspěvky z let 2000 – 2001*. Brno, 2002, s. 6.

⁹¹ ROTREKLOVÁ, E., WESSELÁ, V., KOTEK, M. *Příprava pěstounů a osvojitelů, zkušenosti, náměty a příspěvky, Zkušenosti, náměty a příspěvky z let 2000 – 2001*. Brno, 2002, s. 5-6.

⁹² ROTREKLOVÁ, E., WESSELÁ, V., KOTEK, M. *Příprava pěstounů a osvojitelů, zkušenosti, náměty a příspěvky, Zkušenosti, náměty a příspěvky z let 2000 – 2001*. Brno, 2002, s. 5-6.

⁹³ MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J., BENEŠOVÁ, L. *Osvojení a pěstounská péče*. 1.vyd. Praha: Portál, 1992, s. 19.

⁹⁴ MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J., BENEŠOVÁ, L. *Osvojení a pěstounská péče*. 1.vyd. Praha: Portál, 1992, s. 88.

být konkurenty nebo přímo nepřátelé rodičům dítěte. V odborné přípravě pro budoucí pěstouny je kladen důraz zejména na tato témata⁹⁵:

- dočasnost pěstounské péče (ve smyslu možného návratu dítěte k jeho rodičům, pokud pominou důvody, pro které bylo dítě od rodičů separováno),
- vztah mezi dítětem a jeho rodiči je pro dítě důležitý a v případě svěřeni dítěte do pěstounské péče je třeba tomuto vztahu věnovat pozornost a podporu,
- velmi zásadní pro přijetí dítěte je motivace budoucích pěstounů – jakou jejich potřebu má dítě naplnit, změna situace dětí, které v rodinách pěstounů již vyrůstají – děti vlastní, osvojené, v pěstounské péči.

3.2. Právní rámec přípravy budoucích osvojitelů a pěstounů

Příprava na přijetí dítěte se poprvé objevila v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, s účinností od 1. 4. 2000. V § 11 odst. 1 písm. d) tohoto zákona se ukládala tehdejšími okresními úřadům povinnost zajišťovat „přípravu fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny“. 1. ledna 2002 vstoupila v platnost novela zákona č. 272/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, která reagovala na vznik krajů. Zákon pak jasně vymezil, že příprava začíná až po nabytí právní moci rozhodnutí o zařazení žadatele do evidence a končí nejpozději dnem, kdy žadatel převzal do své péče dítě na základě zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče.⁹⁶

Novelou zákona č. 165/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, došlo ke změně, kdy krajský úřad vydá rozhodnutí o zařazení žadatele o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny až po absolvování přípravy k přijetí dítěte do rodiny. Příprava budoucích pěstounů a osvojitelů je po této novele v působnosti krajského úřadu, který zajišťuje přípravu fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny. Před touto novelou zajišťovaly přípravu žadatelů o náhradní rodinnou péči okresní úřady, a po jejich zrušení obecní úřady obce s rozšířenou působností.⁹⁷

⁹⁵ HOFROVÁ, V., ROTREKLOVÁ, E. *Inovativní prvky v odborné přípravě na přijetí dítěte do pěstounské péče a odborné služby pro pěstouny a rodiče*. Aktuální otázky náhradní rodinné péče, Sborník ze VII. celostátního semináře NRP. Brno, 10. -11. 10. 2007, s. 15.

⁹⁶ § 22 odst. 5 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění platném k 31. 12. 2002

⁹⁷ § 11 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Krajský úřad může, jak již bylo uvedeno, realizací přípravy na přijetí dítěte pověřit jinou fyzickou či právnickou osobu. Forma, obsah i rozsah odborné přípravy se v jednotlivých krajích v rámci České republiky liší v závislosti na realizátorovi přípravy, jeho vzdělání, zkušenostech, praxi a koncepci, protože podrobnosti obsahu a formy přípravy zákon neupravuje.⁹⁸

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, v § 11 odst. 2 upravuje pouze povinnost krajského úřadu zajišťovat mimo jiné speciální přípravu k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu.

3.3. Vlastní realizace přípravy

V této kapitole bych chtěla popsat, jak se sestavuje skupina žadatelů, kteří se budou účastnit přípravy. V další podkapitole se budu snažit čtenáři přiblížit průběh přípravy, jeho program a metody.

3.3.1. Sestavení skupiny

Horfová s Rotreklovou došly k závěru, že skupinu je třeba složit tak, aby motivace a potřeby klientů byly v co největší míře shodné a lektorský tým mohl reagovat na jasně formulovanou zakázku celé skupiny. Za hlavní kritérium při vytváření skupiny považují to, zda se jedná o bezdětné páry, nebo páry s vlastními dětmi. V této souvislosti je také diskutovaná otázka, zda mají přípravu absolvovat i ti klienti, kteří mají již dítě adoptované nebo svěřené do pěstounské péče. Situace osvojitelů (především v moravských krajích), kteří již vychovávají svěřené dítě a nyní žádají o druhé, je charakteristická tím, že ve většině případů se již nebude jednat o kojence bez vazby na biologickou rodinu. Pravděpodobně půjde o dítě starší s možnými zdravotními, sociálními a psychickými problémy. Je to proto, že k tomuto řešení tenduje veřejná správa. Zdravých dětí kojeneckého věku je málo, proto jsou svěřovány ve většině případů žadatelům o první dítě. Klienti tuto realitu jen velmi těžce přijímají. A to je velký úkol pro přípravu, která by klientům na cestě k druhému dítěti měla pomoci, protože se od jejich první zkušenosti bude odlišovat a nese tak s sebou značná rizika pro ně i jejich budoucí dítě. Pro skupinu jsou tito účastníci jednoznačným přínosem, většinou jsou ochotni nabídnout své ještě čerstvé zkušenosti a prožitky náhradních rodičů.⁹⁹

---

⁹⁸ HOFROVÁ, V., ROTREKLOVÁ, E. *Odborná příprava budoucích pěstounů a osvojitelů, koncepční a metodické poznámky*. Brno, 3/2009, s. 14.

⁹⁹ ROTREKLOVÁ, E., WESSELÁ, V., KOTEK, M. *Příprava pěstounů a osvojitelů, zkušenosti, náměty a příspěvky, Zkušenosti, náměty a příspěvky z let 2000 – 2000*. Brno, 2002, s. 12-13.

Rodiny s vlastními dětmi, které se rozhodly poskytnout rodinné zázemí dalším dětem, přicházejí mnohdy s velmi zkreslenými, někdy i idealistickými představami o pěstounské péči. Program přípravy je proto více zaměřen na změny spojené s příchodem dalšího dítěte do rodiny a na vztahy a kontakty biologické rodiny s dítětem a dopad na pěstounskou rodinu.¹⁰⁰

Lektorský tým

Autoři publikace se domnívají, že je výhodné, když se skupinou trvale pracují dva lektori, kteří jsou přítomni úvodního a vícedenního setkání. Jednodenních setkání se zúčastňuje vždy alespoň jeden z nich a zve si ke spolupráci externí pracovníky – experty pro danou oblast. Skupina tak získává své odborné průvodce, se kterými může udržovat kontakt i v budoucnosti. Je výhodné, když lektori jsou odborní pracovníci, kteří nemají k účastníkům žádné rozhodovací kompetence a nejsou účastni přímo výběru rodiny pro konkrétní dítě. Jsou tím splněny podmínky pro vytvoření bezpečného prostředí.¹⁰¹

Program a metody práce

V této podkapitole přecházím z popisu olomouckého modelu k obecným formulacím, protože forma, obsah i rozsah příprav se v jednotlivých krajích liší, ale struktura příprav je ve všech krajích v podstatě stejná. Olomoucký model se například odlišuje tím, že v programu je zastoupena ve velkém měřítku interaktivní forma práce s převahou sebezkušenostních a zážitkových technik. A teď k obecné struktuře příprav:

Příprava obsahuje několik setkání. Je realizována v celé republice jako skupinová. Přestože jde v přípravě o skupinovou práci, je to skupina netypická, neboť její členové se do ní nepřihlásili dobrovolně a jejich motivace pro práci v odborné přípravě je velmi různorodá, ale zpočátku spíše malá. S ohledem na potřebu propojovat všechny informace se autoři publikace při přípravách věnují tématům spíše chronologicky a na každé téma nahlíží ze všech úhlů pohledu – psychologického, sociálního, právního, případně zdravotního apod.¹⁰²

Příprava pěstounů je více zaměřena na samotné přijetí dítěte a s tím spojené specifické problémy. Je spíše na individuálním posouzení situace každého páru, který

---

¹⁰⁰ ROTREKLOVÁ, E., WESSELÁ, V., KOTEK, M. *Příprava pěstounů a osvojitelů, zkušenosti, náměty a příspěvky, Zkušenosti, náměty a příspěvky z let 2000 – 2000*. Brno, 2002, s. 15.

¹⁰¹ ROTREKLOVÁ, E., WESSELÁ, V., KOTEK, M. *Příprava pěstounů a osvojitelů, zkušenosti, náměty a příspěvky, Zkušenosti, náměty a příspěvky z let 2000 – 2001*. Brno, 2002, s. 15.

¹⁰² HOFROVÁ, V., ROTREKLOVÁ, E. *Odborná příprava budoucích pěstounů a osvojitelů, koncepční a metodické poznámky*. Brno, 3/2009, s. 19.

už zkušenosti s přijetím dítěte do pěstounské péče má, zda je nutné absolvovat skupinovou přípravu nebo je vhodnější individuální forma zaměřená na specifické potřeby rodiny a konkrétního dítěte. Autorky publikace jsou toho názoru, že skupinovou přípravu by měl alespoň jednou absolvovat každý, kdo se pro náhradní rodinnou péči rozhodne. Za optimální velikost skupiny pro tento typ přípravy považují 8 – 10 párů, jednoznačně preferují rozdělení na skupinu účastníků bez vlastních dětí a s vlastními dětmi.¹⁰³

3.3.2. Vlastní průběh přípravy

Forma odborné přípravy

Protože se forma, obsah i rozsah odborné přípravy v jednotlivých krajích v rámci České republiky liší v závislosti na realizátorovi přípravy, jeho vzdělání, zkušenostech, praxi a koncepci, rozhodla jsem se, že se ve své práci budu věnovat přípravám, které jsou realizovány v Olomouckém kraji, protože v tomto kraji v oblasti náhradní rodinné péče pracuji.

Realizátor příprav je vybrán na základě každoročních výběrových řízení. V posledních letech v Olomouckém kraji realizují přípravy Mgr. Veronika Hofrová, STROP o. s., Zlín a PhDr. Eva Rotreklová, Triada - Poradenské centrum o. s., Brno. TRIADA - Poradenské centrum, o. s. a STROP o. s. dlouhodobě spolupracují v oblasti náhradní rodinné péče, realizují společně odbornou přípravu na přijetí dítěte do rodiny (aktuálně pro Zlínský a Olomoucký kraj) a vzdělávací programy pro pěstouny (Zlínský, Jihomoravský, Moravskoslezský kraj) a poskytují i individuální poradenství pro rodiče, osvojitele a pěstouny.¹⁰⁴

Ze spisové dokumentace žadatelů o náhradní rodinnou péči zapůjčené na Krajském úřadě Olomouckého kraje, odboru sociálních věcí, oddělení sociálně právní ochrany dětí, pracovišti pro náhradní rodinnou péči, jsem zjistila, že přípravy pro přijetí dítěte do rodiny realizované Hofrovou a Rotreklovou, vypadají v současné době následovně:

- **Osvojitelé:** skupinová příprava pro 8 - 11 párů, rozsah 50 výukových hodin, 3x vícedenní setkání (zpravidla čtvrtek-sobota), 1x jednodenní setkání, individuální konzultace s účastníky po skončení přípravy.

---

¹⁰³ ROTREKLOVÁ, E., WESSELÁ, V., KOTEK, M. *Příprava pěstounů a osvojitelů, zkušenosti, náměty a příspěvky, Zkušenosti, náměty a příspěvky z let 2000 – 2001*. Brno, 2002, s. 13.

¹⁰⁴ HOFROVÁ, V., ROTREKLOVÁ, E. *Inovativní prvky v odborné přípravě na přijetí dítěte do pěstounské péče a odborné služby pro pěstouny a rodiče*. Aktuální otázky NRP, sborník z VII. Celostátního semináře NRP. Brno, 10. -11. 10. 2007, s. 14.

- **Pěstouni:** skupinová příprava pro 8 - 11 párů, rozsah 52-53 hodin skupinové práce, 4x vícedenní setkání (zpravidla čtvrtek - sobota), individuální konzultace s páry po skončení přípravy. Jedno setkání je za účasti dětí budoucích pěstounů.

Hofrová s Rotreklovou koncipují přípravu jako interaktivní, s převahou sebezkušenostních a zážitkových technik, sdílení vlastních zkušeností, diskuse s osvojitelskými a pěstounskými rodinami, předávání teoretických poznatků a informací, individuální rozhovory s účastníky zaměřené na specifickou situaci jejich rodiny.¹⁰⁵

Podle Rotreklové je potřeba do přípravy vkládat bloky zaměřené na teoretická témata. Nezbytnou součástí programu v informativní části je podrobný rozbor celého procesu zprostředkování, tedy především té etapy, kterou mají klienti před sebou. Sem patří velmi časté otázky na kritéria a způsob výběru rodiny pro konkrétní dítě – jak probíhá, kdo předkládá návrh, kdo se zúčastňuje poradního sboru, jak mohou sami klienti ovlivnit výběr dítěte. Probírá se, zda a z jakých důvodů je možné nabídnuté dítě odmítnout a jaké to bude mít důsledky. Také se vyjasňují podmínky mezinárodní adopce, které většinou u klientů vzbuzují pocity nedůvěry a podezření z předávání právně volných dětí k adopci do ciziny. S touto problematikou souvisí otázky spojené s prvním kontaktem s dítětem, získáním informací o dítěti, možnosti konzultací s odbornými pracovníky a v neposlední řadě způsob převzetí dítěte.¹⁰⁶

Na základě těchto informací má každý pár možnost reálně posoudit vlastní šance na splnění svých představ o dítěti. Tím se otevírají další otázky – přijetí dětí předškolního věku, dětí etnicky odlišných a dětí se zdravotními handicapy aj.¹⁰⁷

Pro skupinu bezdětných párů, kteří žádají především o adopci, je z pohledu Rotreklové naprosto nezbytným posláním přípravy poskytnutí podpory při zpracování ztráty biologického rodičovství a přijetí rodičovství náhradního. Nezastupitelnou roli hraje setkávání s páry, které řeší stejný problém, mají stejnou životní zkušenost, a mohou mezi sebou najít přátele, se kterými je spojuje stejný, velmi důležitý životní cíl. V programu se objevuje téma adopčního trojúhelníku, otázky „kvality“ náhradního rodičovství a předpoklady „úspěšnosti“ adopce.¹⁰⁸

¹⁰⁵ HOFROVÁ, V., ROTREKLOVÁ, E. *Inovativní prvky v odborné přípravě na přijetí dítěte do pěstounské péče a odborné služby pro pěstouny a rodiče*. Aktuální otázky NRP, sborník z VII. Celostátního semináře NRP. Brno, 10. -11. 10. 2007, s. 14.

¹⁰⁶ ROTREKLOVÁ, E., WESSELÁ, V., KOTEK, M. *Příprava pěstounů a osvojitelů, zkušenosti, náměty a příspěvky, Zkušenosti, náměty a příspěvky z let 2000 – 2001*. Brno, 2002 s. 14.

¹⁰⁷ ROTREKLOVÁ, E., WESSELÁ, V., KOTEK, M. *Příprava pěstounů a osvojitelů, zkušenosti, náměty a příspěvky, Zkušenosti, náměty a příspěvky z let 2000 – 2000*. Brno, 2002. s. 14.

¹⁰⁸ ROTREKLOVÁ, E., WESSELÁ, V., KOTEK, M. *Příprava pěstounů a osvojitelů, zkušenosti, náměty a příspěvky, Zkušenosti, náměty a příspěvky z let 2000 – 2000*. Brno, 2002, s. 14.

Tematické bloky

Tematické bloky odborné přípravy sledují život dítěte od jeho narození, pobyt v ústavním zařízení, přechod do osvojitelské rodiny nebo do pěstounské péče a život dítěte a přijaté rodiny.¹⁰⁹

Z hlediska cílů odborné přípravy kladou Hofrová s Rotreklovou důraz na tato témata¹¹⁰:

- osobní historie dítěte a jeho rodinná anamnéza,
- principy zprostředkování osvojení a pěstounské péče,
- seznámení se budoucích osvojitelů či pěstounů s dítětem a rozhodnutí o přijetí dítěte,
- převzetí dítěte z ústavního zařízení do rodiny,
- první rok života dítěte v osvojitelské rodině nebo v pěstounské péči,
- budování identity osvojeného dítěte a dítěte v pěstounské péči.

Samostatným tématem je zdravotnická – medicínská problematika, kterou přednáší specialista a je zaměřena na zdravotní rizika u dětí.¹¹¹

Pro spokojený život dítěte v náhradní rodinné péči je rozhodující zejména to, aby budoucí pěstouni a osvojitelé rozuměli smyslu a poslání náhradní rodinné péče a měli dostatek informací pro své rozhodnutí a pro přijetí role pěstouna nebo osvojitele. K tomu je nezbytné, aby porozuměli potřebám dětí, celému procesu a postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí před jeho svěřením do preadopční či předpěstounské péče, přijetí role pěstouna či osvojitele ještě před přijetím dítěte a následně etapě sžívání se osvojitelů či pěstounů s dítětem.¹¹²

Cílem mé bakalářské práce je zjistit, zda a jak příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči mění jejich pohled na dítě, které chtějí do rodiny přijmout.

Proto jsem v teoretické části své práce nejprve vymezila pojmy, jako je domov, rodina a její funkce, na což jsem navázala kapitolou, která začíná otázkou „Proč lidé chtějí mít děti?“ a další kapitolou, která obecně vysvětluje, co je to náhradní rodina. Od obecného vysvětlení jsem postoupila k legislativnímu ukotvení náhradní rodinné péče, tedy k zákonu č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů a k zákonu č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

---

¹⁰⁹ HOFROVÁ, V., ROTREKLOVÁ, E. *Odborná příprava budoucích pěstounů a osvojitelů, koncepční a metodické poznámky*. Brno, 3/2009, s. 20.

¹¹⁰ HOFROVÁ, V., ROTREKLOVÁ, E. *Odborná příprava budoucích pěstounů a osvojitelů, koncepční a metodické poznámky*. Brno, 3/2009, s. 20.

¹¹¹ HOFROVÁ, V., ROTREKLOVÁ, E. *Odborná příprava budoucích pěstounů a osvojitelů, koncepční a metodické poznámky*. Brno, 3/2009, s. 20.

¹¹² HOFROVÁ, V., ROTREKLOVÁ, E. *Odborná příprava budoucích pěstounů a osvojitelů, koncepční a metodické poznámky*. Brno, 3/2009, s. 20-21.

Pasáž, která se věnuje zákonu č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, čtenáři vysvětlila, co je to pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, poručenství, osvojení, péče jiné fyzické osoby než rodiče a v neposlední řadě také opatrovnictví, ústavní výchova a svěření dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Kapitola, která vychází ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, popisuje, jak probíhá proces zprostředkování náhradní rodinné péče, odborné posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči a také posouzení dětí, pro které je náhradní rodinná péče vhodná. Tato velká kapitola je zakončena podkapitolou, která stručně shrnuje průběh celého procesu zprostředkování od podání žádosti k převzetí dítěte do péče.

Na teoretické vymezení náhradní rodinné péče navazuje pasáž, která se celkem podrobně věnuje významu a účelu odborné přípravy budoucích osvojitelů a pěstounů pro přijetí dítěte do rodiny. Popisuje právní rámec odborné přípravy, její průběh a formu. V empirické části své bakalářské práce se budu věnovat výstupům z příprav, tedy tomu, jak budoucí osvojitelé a pěstouni vnímají obsah příprav a zda a jak příprava na přijetí dítěte do rodiny mění jejich pohled na dítě, které chtějí do rodiny přijmout.

4. Výzkumné šetření

4.1. Cíl výzkumného šetření

Cílem mého výzkumného šetření je zjištění, zda a jak příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči mění jejich pohled na dítě, které chtějí do rodiny přijmout.

Pro své zkoumání a naplnění cíle výzkumného šetření jsem si zvolila pracoviště náhradní rodinné péče Krajského úřadu Olomouckého kraje, odboru sociálních věcí, oddělení sociálně-právní ochrany dětí.

4.2. Objekt výzkumného šetření

Jako cílová skupina pro analýzu dokumentů byla vybraná spisová dokumentace žadatelů o osvojení a pěstounskou péči v Olomouckém kraji, kteří absolvovali přípravu pro přijetí dítěte do rodiny v roce 2010.

4.3. Empirické výzkumné šetření – metody a techniky

Pro svoji práci jsem zvolila metody kvantitativního výzkumu. Ve svém výzkumném šetření jsem použila kombinaci metod a technik – písemné dotazování a analýzu věcných skutečností.

Analýzou věcných dokumentů – studiem spisové dokumentace jsem shromáždila a utřídila údaje ze spisové dokumentace žadatelů o náhradní rodinnou péči, které jsou vedeny na krajském úřadě. Jedná se o dokumenty institucionální, které byly vytvořeny na základě zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.¹¹³

Písemné dotazování jsem prováděla formou dotazníku. O jaké dotazníky jde, kde je žadatelé vyplňují a jaký mají dotazníky význam, podrobně vysvětlím v následující kapitole, která nese název: Průběh empirického šetření.

4.4. Výzkumná otázka

Pro formulaci níže uvedené otázky jsem se rozhodla z důvodu tématu mé práce, a také v souvislosti se svým zaměstnáním – pracuji jako sociální pracovnice v oboru náhradní rodinné péče. Jsem v pořadí první osobou, se kterou se žadatelé o náhradní rodinnou péči setkají a která je seznamuje s tím, co „Příprava pro přijetí dítěte do rodiny“ obsahuje a proč je pro ně důležitá. Proto jsem si za cíl své práce stanovila zjistit, zda a

---

¹¹³ SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R., KAŠPAROVÁ, E. *Základy sociologického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Management Press, 2001, s. 129-130.

jak příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči mění jejich pohled na dítě, které chtějí do rodiny přijmout. Výzkumná otázka tedy zní:

„Má příprava pro přijetí dítěte do rodiny vliv na očekávání žadatelů o pěstounskou péči a o osvojení? A v případě že ano, jaký má vliv?“

4.5. Průběh empirického šetření

Jako cílovou skupinu jsem si vybrala žadatele o osvojení a o pěstounskou péči v Olomouckém kraji, kteří absolvovali přípravu pro přijetí dítěte do rodiny v roce 2010.

V roce 2010 proběhly čtyři přípravy osvojitelů a jedna příprava pěstounů. Můj výzkumný vzorek tvoří 26 manželských párů žadatelů o osvojení, 4 manželské páry budoucích pěstounů a dva žadatelé o pěstounskou péči – jednotlivci.

V první fázi jsem postupovala tak, že jsem si nejprve na Krajském úřadě Olomouckého kraje, odboru sociálních věcí, pracovišti pro náhradní rodinnou péči zjistila, kolik bude v roce 2010 probíhat příprav pro osvojitele, kolik pro pěstouny a kolik žadatelů se těchto příprav zúčastní. Pak jsem si osobně vyhledala spisovou dokumentaci žadatelů, kterou vede krajský úřad v souladu se zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Při práci se spisovou dokumentací jsem se krajskému úřadu zavázala povinnou mlčenlivostí v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů.

V rámci mého empirického šetření jsem pracovala s dotazníky, které jsou přílohou žádosti o zařazení do evidence osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny. Podoba těchto dotazníků není nikde v zákoně přesně definovaná. Vznikly z potřeb praxe. Obsahují údaje, které vyplývají ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Záleží na každém krajském úřadě, zda si v rámci své metodiky dotazníky přetvoří. Dotazníky vyplňují žadatelé o osvojení nebo pěstounskou péči na obecním úřadě obce s rozšířenou působností. Sociální pracovnice pak jejich kopii spolu s dalšími doklady dle § 21 odst. 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, postupuje krajskému úřadu.

Považuji za důležité vysvětlit, že dotazník sestává ze dvou částí. Část A vyplňuje každý žadatel za svoji osobu, a týká se základních charakteristik jedince. Část B dotazníku vyplňují oba žadatelé společně v případě, že o zařazení do evidence osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny žádá manželský pár společně, a zaměřuje se na představu o dítěti, které chtějí žadatelé do rodiny přijmout. S ohledem na cíl mé práce, tento dotazník bude pro mé výzkumné šetření hrát klíčovou roli.

Pro větší názornost vkládám dotazník B přímo do textu:

ČÁST B

SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO VAŠÍ PÉČE

(žadatelé vyplní společně)

1. Proč a jak dlouho uvažujete o přijetí dítěte do vaší péče?
2. Hovořili jste s někým o vašem záměru a jaký měli názor na vaše rozhodnutí?
  - s dětmi:
  - s osobou, která s vámi žije ve společné domácnosti:
  - s rodiči/sourozenci:
  - s širší rodinou:
  - s ostatními:
3. Chcete čekat, až bude vyhledáno dítě dle vašich představ?
  - Ano / ne, jak dlouho?

Proč:

4. Která z následujících možností je pro vás přijatelnější?
  - získat dítě co nejdříve, nezáleží na tom, jaké bude
  - počkat tak dlouho, dokud nebude vyhledáno dítě podle našich představ
5. Chcete osvojení utajit před okolím?
Ano ne nevím v žádném případě
6. Kdo zůstane s dítětem po přijetí do rodiny doma?

7. Bude vám s výchovou dítěte někdo pomáhat?

Ano /ne Kdo:

8. Přijmete dítě odlišného etnika než je vaše?

Ano ne nevím v žádném případě

Jakého:

9. Přijmete dítě, u kterého bylo zjištěno

Postižení tělesné ano / ne / nevím / v žádném případě

Postižení smyslové ano / ne / nevím / v žádném případě

Duševní porucha ano / ne / nevím/v žádném případě

Jiné onemocnění ano /ne/ nevím / v žádném případě

Jaké onemocnění by vám nevadilo?

Léčitelné.....

Neléčitelné.....

Vzhledově zjevné.....

Jiné.....

Vaše představy o dítěti a jejich zdůvodnění:

Pohlaví:

Věk:

Vzhled, povaha, původ, apod.:

Zdravotní stav (intelekt) dítěte:

Jiné:

Podpis žadatelky:

Podpis žadatele:

Datum:

Z části A dotazníku jsem si na Krajském úřadě Olomouckého kraje vypsala anamnestické údaje žadatelů o náhradní rodinnou péči. Z části B dotazníku u žadatelů o osvojení a pěstounskou péči, kteří ještě neabsolvovali přípravu pro přijetí dítěte do rodiny, jsem si opsala jejich odpovědi na otázky, které se týkají jejich představy o dítěti, které chtějí do rodiny přijmout.

Ve druhé fázi jsem žadatelům o náhradní rodinnou péči, kteří již absolvovali přípravu pro přijetí dítěte do rodiny, rozdala dotazník B a požádala je o jeho opětovné vyplnění. Vysvětlila jsem jim, že dotazník bude sloužit pro účely mé bakalářské práce, bude anonymní a nebude založen do jejich spisu. Z velké části jsem pro předání dotazníků žadatelům využila své účasti na posledním dni jedné z příprav. Na přípravu jsem byla

pozvaná spolu s dalšími sociálními pracovníci z obecních úřadů obcí s rozšířenou působností Olomouckého kraje, PhDr. Rotreklovou a Mgr. Hofrovou, které přípravu organizovaly a vedly. Žadatelé nám kladli dotazy a my jsme mohly zjistit jejich postoje po přípravě. Dotazníky jsem respondentům osobně rozdala a tentýž den si je osobně vyzvedla. Zbytek dotazníků jsem žadatelům rozdala prostřednictvím kolegyň – sociálních pracovníků pro náhradní rodinnou péči v Olomouckém kraji. Tento postup jsem zvolila, protože objížďení celého Olomouckého kraje a osobní předávání dotazníků bych z časového hlediska nezvládla. Protože takto rozdaných dotazníků bylo méně než těch, které jsem osobně rozdala na přípravě, podařilo se mi dosáhnout stoprocentní návratnosti dotazníků.

Ve třetí fázi svého výzkumného šetření jsem prostudovala zprávy z příprav, které Krajskému úřadu Olomouckého kraje předkládají realizátorky příprav a které jsou založeny na Krajském úřadě Olomouckého kraje ve spise žadatelů o náhradní rodinnou péči. Tyto zprávy z příprav obsahují stručnou rodinnou anamnézu rodiny žadatelů, jejich motivaci pro náhradní rodinnou péči, sdělení, jak se do přípravy zapojovali, zda byli aktivní, zda vnášeli do přípravy i své zkušenosti, a srovnání představy o dítěti, se kterou do přípravy vstupovali, a v čem se jejich představa změnila. Zpráva je zakončena doporučením, zda je třeba v rámci odborného psychologického posouzení případně ještě pracovat na korekci očekávání žadatelů o pěstounskou péči a o osvojení.

Jakmile jsem získala výstupy z příprav a měla k dispozici dotazníky vyplněné respondenty před přípravou i po přípravě, začala jsem získané údaje porovnávat.

Prostudováním dotazníků vyplněných žadatelem před přípravou a dotazníků po přípravě mnou distribuovaných a respondenty už vyplněných, jsem došla k závěru, že je klienti v otázkách 1 až 7 tehdy i nyní vyplnili totožně.

Pro názornost níže uvádím přesné znění těchto otázek:

1. Proč a jak dlouho uvažujete o přijetí dítěte do vaší péče?
2. Hovořili jste s někým o vašem záměru a jaký měli názor na vaše rozhodnutí:
(s dětmi - s osobou, která s vámi žije ve společné domácnosti - s rodiči – sourozenci - s širší rodinou - s ostatními)
3. Chcete čekat, až bude vyhledáno dítě dle vašich představ? (ano - ne) Proč?
4. Která z následujících možností je pro vás přijatelnější? (získat dítě co nejdříve, nezáleží na tom, jaké bude - počkat tak dlouho, dokud nebude vyhledáno dítě podle vašich představ).
5. Chcete osvojení utajit před okolím? (ano – ne – nevím – v žádném případě).
6. Kdo zůstane s dítětem po přijetí do rodiny doma?

7. Bude vám s výchovou dítěte někdo pomáhat?

Odpovědi na otázku číslo 8 a 9 se v dotaznících vyplněných žadatelem před přípravou a po přípravě liší.

Opět pro větší názornost uvádím tyto otázky. Tučně zvýrazněné údaje v otázce 8 a 9 jsem si zadala do dotazníku vyplňovaného respondenty následně, aby se mi tyto položky lépe zpracovávaly do grafů a tabulek.

8. Přijmete dítě odlišného etnika než je vaše?

(ano – ne – nevím – v žádném případě)

majoritní, poloromské, romské, jiné (asijské, černošské, ukrajinské atd.)

9. Přijmete dítě, u kterého bylo zjištěno

Postižení tělesné ano-ne-nevím-v žádném případě

Postižení smyslové ano-ne-nevím-v žádném případě

Duševní porucha ano-ne-nevím-v žádném případě

Jiné onemocnění ano-ne-nevím-v žádném případě

Jaké onemocnění by Vám nevadilo?

Léčitelné

Neléčitelné

Vzhledově zjevné

Jiné

Zdravé dítě

Vaše představy o dítěti a jejich zdůvodnění:

Pohlaví:

Věk:(**do 6 měsíců, 7-8 měs., 9-10més.,11-12 měs.,13-18 měs.,19-24 měs.,2-3 roky,3-4 roky, 4-5 let, 5-10 let**)

Vzhled, povaha, původ (**rodinná anamnéza dítěte bez rizik, s riziky v anamnéze a dítě z baby boxu**)

Zdravotní stav (intelekt) dítěte:

Jiné: (přijetí jen jednoho dítěte, přijetí dvou dětí postupně, přijetí sourozenců různého věku najednou, přijetí dvojčat)

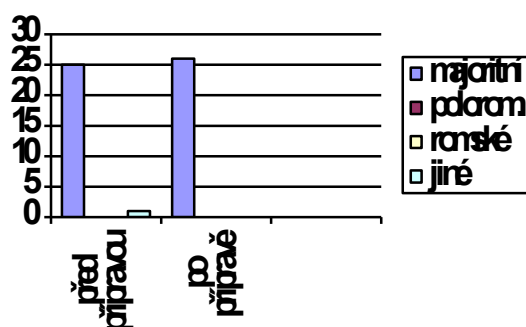
U položek pohlaví, vzhled a povaha nebyly zjištěny rozdíly před a po přípravě, proto se jimi dále nezabývám.

Položky, které jsou obsaženy v otázce 8 a 9: etnikum, zdravotní stav, věk, původ dítěte, počet dětí, které chtějí žadatelé přijmout, jsem zpracovala do grafů.

Při znázornění jednotlivých položek v grafech postupuji chronologicky podle toho, jak po sobě následující otázky v příloze dotazníku B. Nejprve se věnuji položce etnikum dítěte.

Graf č. 1 ETNIKUM - Představa budoucích osvojitelů o dítěti před přípravou a po přípravě

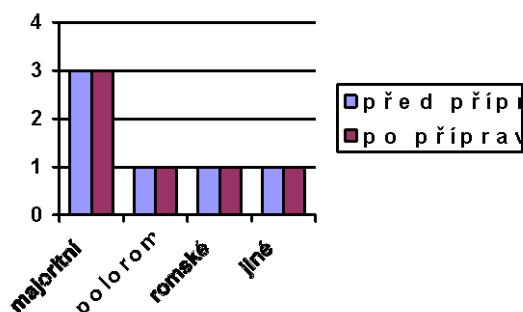

Tabulka č. 1 znázorňuje rozdíly mezi představou budoucích osvojitelů v položce etnikum dítěte před a po přípravě

Osvojitelé	majoritní	polorom.	romské	jiné
Před přípravou	25	0	0	1
Po přípravě	26	0	0	0
Rozdíl +/-	+1	0	0	-1

Z grafu č. 1 a z tabulky č. 1 vyplývá, že příprava osvojitelů pro přijetí dítěte do rodiny změnila jejich pohled na dítě, které chtějí do rodiny přijmout, v položce etnika tak, že před přípravou chtělo 25 manželských párů budoucích osvojitelů přijmout dítě majoritního etnika a 1 manželský pár dítěte jiného etnika. Po přípravě došlo k tomu, že všech 26 manželských párů budoucích osvojitelů chce přijmout do rodiny dítě majoritního etnika.

Graf č. 2 ETNIKUM - Představa budoucích pěstounů o dítěti před přípravou a po přípravě

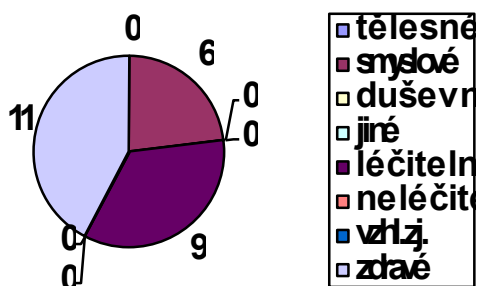
Tabulka č. 2 znázorňuje rozdíly mezi představou budoucích pěstounů v položce etnikum dítěte před a po přípravě

Pěstouni	majoritní	polorom	romské	jiné
Před přípravou	3	1	1	1
Po přípravě	3	1	1	1
Rozdíl +/-	0	0	0	0

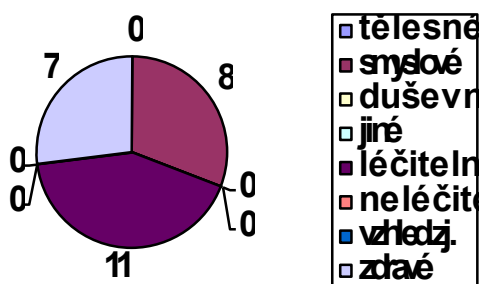
Z grafu č. 2 a z tabulky č. 2 vyplývá, že příprava pěstounů pro přijetí dítěte do rodiny jejich pohled na dítě, které chtějí do rodiny přijmout, v položce etnika nezměnila.

Následně se budu věnovat položce zdravotní stav dítěte. Zde jsem pomocí dvou výsečových grafů znázornila rozdíly v představě budoucích osvojitelů ve vztahu ke zdravotnímu stavu dítěte před a po přípravě. Oba grafy pak spojuje tabulka. Žadatelé byli ještě před vyplněním dotazníku informováni o tom, že pro účely těchto dotazníků se smyslovým postižením rozumí smyslové vady, jako je oční vada, nedoslýchavost atd., za léčitelné onemocnění se považuje např. astma, různé formy alergií, diabetes a různé diety.

Graf č. 3 ZDRAVOTNÍ STAV - Představa budoucích osvojitelů o dítěti před přípravou

Graf č. 4 ZDRAVOTNÍ STAV - Představa budoucích osvojitelů o dítěti po přípravě

Tabulka č. 3 srovnává údaje z grafů č. 3 a 4 a znázorňuje rozdíly v představách žadatelů o osvojení před a po přípravě ve vztahu k nárokům na zdravotní stav dítěte.

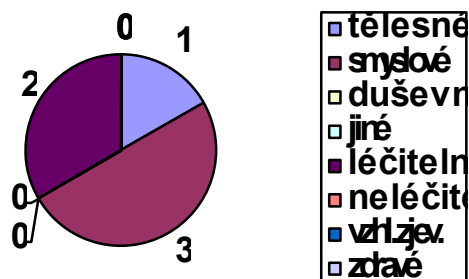
Osvojitelé	tělesné postižení	smyslové postižení	duševní porucha	jiné	léčitelné onemoc.	neléčitelné	vzhledově zjevné	zdravé dítě
Před přípravou	0	6	0	0	9	0	0	11
Po přípravě	0	8	0	0	11	0	0	7
Rozdíl +/-	0	+2	0	0	+2	0	0	-4

Z tabulky č. 3 vyplývá, že příprava osvojitelů pro přijetí dítěte do rodiny změnila jejich pohled na dítě, které chtějí do rodiny přijmout, v položce zdravotní stav dítěte tak, že před přípravou bylo ochotno 6 manželských párů osvojitelů přijmout dítě se smyslovým postižením, po přípravě se tento počet navýšil o dva manželské páry. S léčitelným onemocněním bylo ochotno přijmout dítě 9 manželských párů, po přípravě se tento počet rovněž navýšil o dva manželské páry. Naopak počet osvojitelů, kteří trvali na přijetí zdravého dítěte, se snížil po přípravě z 11 manželských párů na 7. Dítě s tělesným onemocněním, s duševní poruchou, s neléčitelným onemocněním, se vzhledově zjevným onemocněním a s jiným onemocněním nebyl ochoten přijmout ani jeden manželský pár. Toto číslo zůstává stejné před i po přípravě.

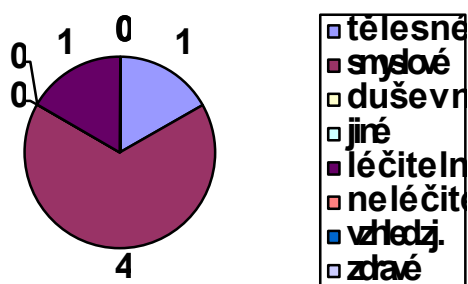
Z výše uvedeného vyplývá, že došlo ke zvýšení počtu budoucích osvojitelů, kteří jsou ochotni přijmout dítě se smyslovou vadou, a dítě s léčitelným onemocněním. Naopak došlo ke snížení počtu budoucích osvojitelů, kteří trvají na přijetí zdravého dítěte.

Stejně položky budu sledovat u budoucích pěstounů.

Graf č. 5 ZDRAVOTNÍ STAV- Představa budoucích pěstounů před přípravou

Graf č. 6 ZDRAVOTNÍ STAV – Představa budoucích pěstounů po přípravě

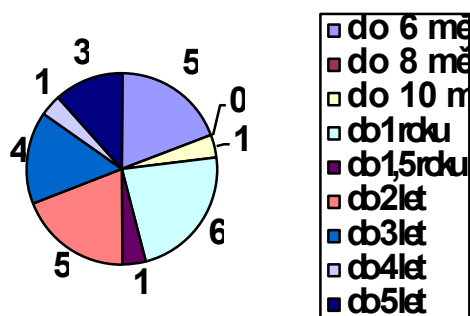
Tabulka č. 4 srovnává údaje z grafů č. 5 a 6 a znázorňuje rozdíly v představách žadatelů o pěstounskou péči před a po přípravě ve vztahu k nárokům na zdravotní stav dítěte

Pěstouni	tělesné postižen	smyslové	duševní porucha	jiné	léčitelné onemoc.	neléčitelné	vzhledově	zdravé dítě
Před přípravou	1	3	0	0	2	0	0	0
Po přípravě	1	4	0	0	1	0	0	0
Rozdíl +/-	0	+1	0	0	-1	0	0	0

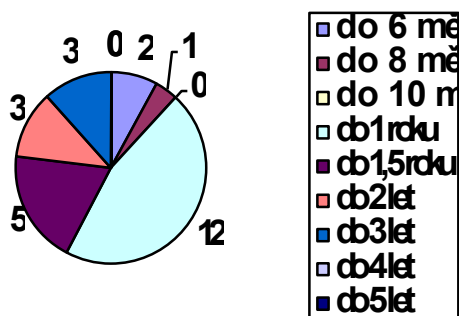
Z tabulky č. 4 vyplývá, že příprava pěstounů pro přijetí dítěte do rodiny změnila jejich pohled na dítě, které by byli ochotni do rodiny přijmout, v položce zdravotní stav dítěte tak, že u smyslového postižení došlo k navýšení o jednoho pěstouna (zde nerozlišují, zda jde o jednotlivce nebo manželský pár). U léčitelného onemocnění došlo naopak ke snížení tolerance o jednoho pěstouna. U počtu pěstounů, kteří by byli ochotni přijmout dítě s tělesným postižením, ke změně nedošlo. Ani jeden pěstoun není ochoten přijmout dítě s duševní poruchou, s jiným onemocněním, s onemocněním vzhledově zjevným a s neléčitelným onemocněním. Ani jeden z pěstounů nepočítá s tím, že by přijal zdravé dítě.

Dále se budu zabývat tím, jak příprava pro přijetí dítěte do rodiny ovlivňuje nároky žadatelů o náhradní rodinnou péči na věk dítěte.

Graf č. 7 VĚK DÍTĚTE - Představa budoucích osvojitelů o dítěti před přípravou

Graf č. 8 VĚK DÍTĚTE - Představa budoucích osvojitelů o dítěti po přípravě

Tabulka č. 5 srovnává údaje z grafů č.7 a 8 a znázorňuje rozdíly v představách budoucích osvojitelů před a po přípravě ve vztahu k věku dítěte

	do 6m	7-8m	9-10m	11-12m	13-18m	19-24m	2-3r	3-4r	4-5r
Před přípravou	5	0	1	6	1	5	4	1	3
Po přípravě	2	1	0	12	5	3	3	0	0
Rozdíl +/-	-3	+1	-1	+6	+4	-2	-1	-1	-3

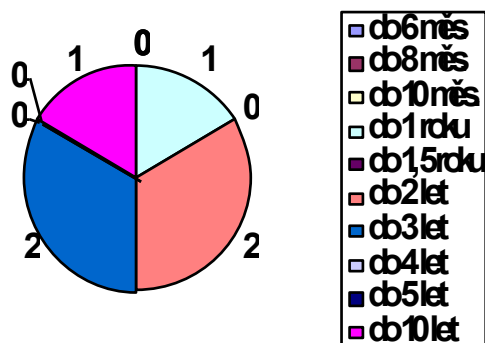
Z tabulky č. 5 vyplývá, že příprava pro přijetí dítěte do rodiny změnila pohled osvojitelů na dítě, které chtějí do rodiny přijmout, v položce věk tak, že před přípravou chtěly 3 manželské páry žadatelů přijmout dítě ve věku do pěti let a 1 manželský pár žadatelů dítě do 4 let. Po přípravě tyto dvě věkové kategorie zmizely. Po přípravě se také snížil počet žadatelů, kteří chtějí přijmout dítě do 3 let věku, a to ze 4 na 3, stejně jako u dětí do 2 let, a to z 5 na 3. Počet žadatelů, kteří chtějí přijmout dítě do věku jednoho a půl roku, se naopak po přípravě zvýšil z 1 na 5. U věku dítěte do jednoho roku pozorujeme největší změnu, a to zvýšení z 6 na 12 manželských párů. U věku dítěte do 10 měsíců před přípravou 1, po přípravě 0, u věku do 8mi měsíců před přípravou 0, po přípravě 1 a u věku do šesti měsíců před přípravou 5 a po ní 2 manželské páry žadatelů o osvojení.

Z výše uvedeného vyplývá, že žadatelé o osvojení svoji představu o dítěti, které chtějí do rodiny přijmout, po přípravě přehodnotili v otázce věku dítěte tak, že chtějí přijmout dítě nejvýše do věku tří let, kdy došlo ke snížení horní věkové hranice dítěte o dva roky. Nejvíce žadatelů, a to 45% z celkového počtu chce přijmout dítě do věku jednoho roku.

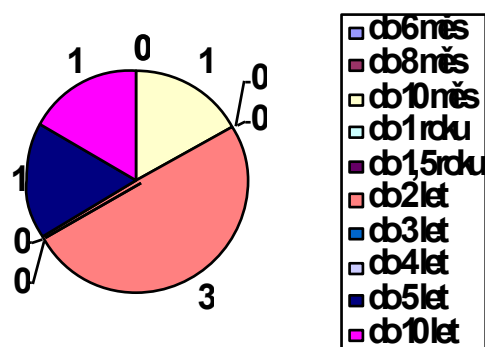
Dále budu zkoumat změny v představách budoucích pěstounů před a po přípravě ve vztahu k věku dítěte, které chtějí přijmout do rodiny.

Graf č. 9 VĚK DÍTĚTE - Představa budoucích pěstounů o dítěti před přípravou

Graf č. 10 VĚK DÍTĚTE - Představa budoucích pěstounů o dítěti po přípravě

Tabulka č. 6 srovnává údaje z grafů č. 9 a 10 a znázorňuje rozdíly v představách žadatelů o pěstounskou péči před a po přípravě ve vztahu k věku dítěte.

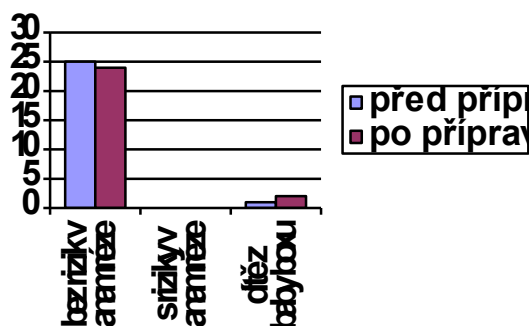
	Do 6m	7-8m	9-10m	11-12m	13-18m	19-24m	2-3r	3-4r	4-5r	5-10r
Před přípravou	0	0	0	1	0	2	2	0	0	1
Po přípravě	0	0	1	0	0	3	0	0	1	1
Rozdíl +/-	0	0	+1	-1	0	+1	-2	0	+1	0

Z tabulky č. 6 vyplývá, že příprava pěstounů pro přijetí dítěte do rodiny změnila jejich pohled na dítě, které chtějí do rodiny přijmout, v položce věku tak, že před přípravou nechtěl žádný z pěstounů přijmout dítě do pěti let a po přípravě se rozhodl přijmout dítě do věku pěti let 1 budoucí pěstoun. Počet budoucích pěstounů, kteří chtěli přijmout dítě do věku tří let, klesl ze 2 na 0, u dítěte do dvou let došlo k nárůstu z 2 na 3 žadatele, což je 49% z celkového počtu budoucích pěstounů. U dítěte do jednoho roku došlo k poklesu z 1 na 0 a u dětí do 10 měsíců k nárůstu z 0 na 1 budoucího pěstouna. Věková hranice dítěte ve věku do deseti let se nezměnila, zůstává zde 1 budoucí pěstoun před i po přípravě.

Z výše uvedeného vyplývá, že před přípravou chtělo nejvíce budoucích pěstounů přijmout dítě ve věku do dvou a do tří let, po přípravě nejvíce do dvou let. Horní věková hranice dítěte se tedy snížila o jeden rok.

Následně se budu věnovat toleranci budoucích osvojitelů k původu dítěte, a jak ji byli ochotni pozměnit v souvislosti s přípravou pro přijetí dítěte do rodiny.

Graf č. 11 Původ dítěte - Představa budoucích osvojitelů o dítěti před přípravou a po přípravě

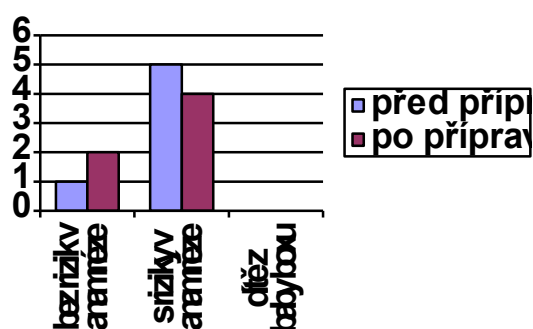
Tabulka č. 7 je výstupem grafu č. 11 a znázorňuje rozdíly v představách žadatelů o osvojení před a po přípravě ve vztahu k původu dítěte

	bez rizik v anamnéze	s riziky v anamnéze	dítě z baby boxu
Před přípravou	25	0	1
Po přípravě	24	0	2
Rozdíl +/-	-1	0	+1

Z tabulky č. 7 a z grafu č. 11 vyplývá, že příprava změnila pohled osvojitelů na dítě, které chtějí do rodiny přijmout, tak, že po přípravě se zvýšil počet osvojitelů, kteří si troufnou přijmout dítě z baby boxu. Dítě s riziky v anamnéze si osvojitelé netroufají přijmout.

Následně se budu věnovat pohledu budoucích pěstounů na původ dítěte a jeho změny v souvislosti s přípravou pro přijetí dítěte do rodiny.

Graf č. 12 Původ - Představa budoucích pěstounů o dítěti před i po přípravě

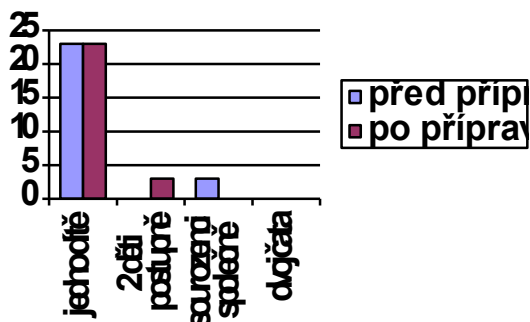
Tabulka č. 8 je výstupem grafu č. 12 a znázorňuje rozdíly v představách žadatelů o pěstounskou péči před a po přípravě ve vztahu k původu dítěte

	bez rizik v anamnéze	s riziky v anamnéze	dítě z baby boxu
Před přípravou	1	5	0
Po přípravě	2	4	0
Rozdíl +/-	+1	-1	0

Z tabulky č. 8 a z grafu č. 12 vyplývá, že po přípravě se zvýšil počet pěstounů, kteří mají obavu přijmout dítě s riziky v anamnéze.

Riziky v anamnéze se rozumí abúzus drog či alkoholu u rodičů dítěte, které je přijímáno do náhradní rodinné péče, psychiatrická zátěž rodičů dítěte, apod. Respondentům, kteří vyplňovali dotazníky, bylo vysvětleno, co je konkrétně míněno riziky v anamnéze.

Graf č. 13 POČET DĚTÍ - Představa budoucích osvojitelů o dítěti před i po přípravě

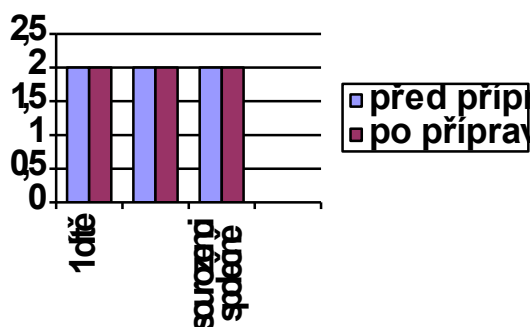
Tabulka č. 9 je výstupem grafu č. 13 a znázorňuje rozdíly v představách žadatelů o osvojení před a po přípravě ve vztahu k počtu dětí, které jsou ochotni budoucí osvojitelé přijmout

	1 dítě	2 děti postupně	sourozenci společně	dvojčata
Před přípravou	23	0	3	0
Po přípravě	23	3	0	0
Rozdíl +/-	0	+3	-3	0

Z tabulky č. 9 vyplývá, že před přípravou i po přípravě chtělo 23 manželských párů osvojitelů přijmout jedno dítě. Před přípravou chtěly 3 manželské páry osvojitelů přijmout sourozence různého věku společně, kdežto po přípravě došlo ke změně, kdy tato skupina změnila svoje rozhodnutí tak, že raději přijme dvě děti postupně.

Dále se budu věnovat představám pěstounů ve vztahu k počtu přijímaných dětí a jejich změnám v souvislosti s přípravou pro přijetí dítěte do rodiny.

Graf č. 14 POČET DĚTÍ - Představa budoucích pěstounů o dítěti před i po přípravě

Tabulka č. 10 je výstupem grafu č. 14 a znázorňuje rozdíly v představách žadatelů o pěstounskou péči před a po přípravě ve vztahu k počtu dětí, které jsou ochotni budoucí pěstouni přijmout

	1 dítě	2 děti postupně	sourozenci společně	dvojčata
Před přípravou	2	2	2	0
Po přípravě	2	2	2	0
Rozdíl +/-	0	0	0	0

Z tabulky č. 10 a z grafu č. 14 vyplývá, že příprava nezměnila názor pěstounů na to, zda chtějí přijmout jedno dítě, dvě děti postupně, nebo sourozence různého věku najednou.

4.6. Závěry výzkumného šetření

Na základě výzkumného šetření můžeme odpovědět na výzkumnou otázku, která zní:

„Má příprava pro přijetí dítěte do rodiny vliv na očekávání žadatelů o pěstounskou péči a o osvojení? A v případě že ano, jaký má vliv?“

Provedeným výzkumným šetřením bylo zjištěno, že příprava pro přijetí dítěte do rodiny má vliv na očekávání žadatelů o pěstounskou péči a o osvojení, protože mění jejich pohled na dítě, které chtějí do rodiny přijmout. Na druhou část otázky, jaký má vliv, můžeme odpovědět tak, že mění očekávání budoucích osvojitelů ve vztahu k etniku dítěte a ve vztahu k počtu dětí, které chtějí do rodiny přijmout. Dále mění očekávání žadatelů o pěstounskou péči a o osvojení ve vztahu k zdravotnímu stavu dítěte, k věku dítěte a k původu dítěte.

Po přípravě přehodnotili osvojitelé svoji představu o dítěti ve vztahu k jeho etniku tak, že všichni osvojitelé po přípravě chtěli přijmout dítě majoritního etnika. U pěstounů se představa ve vztahu k etniku dítěte po přípravě nezměnila.

Po přípravě došlo ke zvýšení počtu osvojitelů, kteří chtějí přijmout dítě se smyslovou vadou a s léčitelným onemocněním, došlo ke snížení počtu osvojitelů, kteří trvají na přijetí zdravého dítěte. Po přípravě došlo ke zvýšení počtu pěstounů, kteří chtějí přijmout dítě se smyslovou vadou a ke snížení počtu pěstounů, kteří chtějí přijmout dítě s léčitelným onemocněním.

Po přípravě přehodnotili osvojitelé i pěstouni svoji představu o dítěti ve vztahu k jeho věku tak, že u osvojitelů došlo ke snížení horní věkové hranice dítěte o dva roky a u pěstounů o jeden rok. Po přípravě chce nejvíce osvojitelů – 45% přijmout dítě ve věku do jednoho roku a nejvíce pěstounů - 49% dítě do dvou let.

Po přípravě se rozhodlo více osvojitelů přijmout případně dítě z baby boxu a u pěstounů se rozhodlo více pěstounů pro dítě s anamnézou bez rizik.

Po přípravě osvojitelé přehodnotili svoji představu, že přijmou více dětí různého věku najednou a rozhodli se přijmout raději děti po jednom a postupně. U pěstounů příprava nezměnila jejich názor na počet dětí, které chtějí přijmout.

Z provedeného empirického šetření tedy jasně vyplynulo, že příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči mění jejich pohled na dítě, které chtějí do rodiny přijmout. Zejména osvojitelé v průběhu přípravy porozuměli tomu, že starší děti vyžadují po přijetí do rodiny zvýšenou péči s ohledem na následky psychické deprivace, dlouhodobější péče je také větší zátěží pro rodinu. Osvojitelé přehodnotili svoji

představu ohledně věku dítěte, protože si v přípravě ujasnili rizika při přijímání starších dětí předškolního věku v kontextu vývojových potřeb dítěte a podmínek pro jejich naplnění. Osvojitelé i pěstouni přehodnotili svoji představu o dítěti, pokud jde o rizika v anamnéze dítěte.

Je otázkou, zda snížená tolerance k žádanému dítěti je pozitivním nebo negativním efektem přípravy.

Výzkumné šetření mělo velký význam nejen pro moji bakalářskou práci, ale především pro mou práci sociální pracovnice pro náhradní rodinnou péči. Z provedeného šetření jasně vyplynulo, jak je příprava pro žadatele o náhradní rodinnou péči důležitá a jak mění jejich očekávání ve vztahu k dítěti, které chtějí do rodiny přijmout. Proto při jednání s žadateli mohou tuto problematiku žadatelům konkrétně vysvětlit, aby si lépe dovedli přestavit, co je na přípravě čeká a jak je pro ně důležitá.

Závěr

Bakalářská práce pojednává o problematice žadatelů o náhradní rodinnou péči.

První kapitola mé bakalářské práce je věnována rodině, tomu, proč lidé chtějí děti, a v případě, že je nemohou mít, jak to řeší. Druhá kapitola vymezila legislativní rámec náhradní rodinné péče. Nejprve jsem se věnovala zákonu o rodině, který upravuje formy náhradní rodinné péče. Ve druhé části jsem se zabývala zákonem o sociálně-právní ochraně dětí, který upravuje proces zprostředkování osvojení a pěstounské péče. Tato velká kapitola je zakončena podkapitolou, která stručně shrnuje průběh celého procesu zprostředkování od podání žádosti k převzetí dítěte do péče.

Následující třetí pasáž mé práce pojednává o odborné přípravě budoucích pěstounů a osvojitelů. Poslední čtvrtou část tvoří empirické výzkumné šetření. Zkoumání je metodologicky postaveno na studiu spisové dokumentace a dotazníkovém šetření. Pro empirické výzkumné šetření jsem zvolila metodu analýzy věcných skutečností, tedy analýzu primárních dokumentů.

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, zda a jak příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči mění jejich pohled na dítě, které chtějí do rodiny přijmout.

Ve své bakalářské práci jsem dospěla k závěru, že příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči mění jejich pohled na dítě, které chtějí do rodiny přijmout. Mění očekávání budoucích osvojitelů ve vztahu k etniku dítěte a ve vztahu k počtu dětí, které chtějí do rodiny přijmout. Dále mění očekávání žadatelů o osvojení a o pěstounskou péči ve vztahu k zdravotnímu stavu dítěte, k věku dítěte a k původu dítěte.

Z mých profesních zkušeností vyplývá, že žadatelé hodnotí přípravu jako důležitou, protože témata, která se tam probírají, byla pro ně užitečná. V přípravě si ujasnili vlastní situaci a očekávání od přijetí dítěte. Příprava jim přinesla uklidnění, nové pohledy na problematiku, zbavili se části obav a nejistoty. Obávali se například drogové závislosti v průběhu těhotenství biologické matky, zejména aby dítě „závislost nezdědilo,“ téma drogové závislosti si v průběhu přípravy ujasnili. Navázali nové kontakty s ostatními žadateli, oceňovali interaktivní metody, které jim umožnily přemýšlet o problematice náhradní rodinné péče z pohledu dítěte. Příprava jim také pomohla při orientaci v celém procesu zprostředkování náhradní rodinné péče.

Při zpracovávání mé bakalářské jsem se naučila lépe pracovat s odbornými zdroji a především teoretické poznatky zpracovávat do grafů a tabulek. Nejsložitější bylo pro mě ujasnit si, jak budu údaje z dotazníků zpracovávat.

Moje bakalářská práce by mohla být přínosná pro začínající pracovnice v oblasti náhradní rodinné péče. Čtenáře provází celým procesem zprostředkování a v závěru

se snaží o vytvoření představy o tom, jaké dítě chtějí žadatelé o náhradní rodinnou péči do rodiny přijmout a jak jejich pohled příprava pro přijetí dítěte do rodiny ovlivňuje.

Seznam použité literatury a pramenů

HARTL, Pavel., HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303

HOFROVÁ, Veronika., ROTREKLOVÁ, Eva. *Odborná příprava budoucích pěstounů a osvojitelů, koncepční a metodické poznámky*. Brno, 3/2009, *Aktuální otázky náhradní rodinné péče*, Sborník z VII. celostátního semináře NRP Brno, 10. - 11. 10. 2007.

HOLUB, Milan., NOVÁ, Hana., HYKLOVÁ, Jana. *Zákon o rodině, komentář a předpisy související*. 7. vydání. Praha: Linde, 2005. 748 s. ISBN 80-7201-517-6

LANGMEIER, Josef., MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. 1. vydání. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1963. 297 s.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vydání. Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6

MATĚJČEK, Zdeněk., KOLUCHOVÁ, Jarmila., BUBLEOVÁ, Věduna., KOVAŘÍK, Jiří., BENEŠOVÁ, Lucie. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vydání. Praha: Portál, 1992, 156 s. ISBN 0-7178-637-3

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přepracované vydání. Praha: Portál, 2008. 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0

NOVOTNÁ, Věra., BURDOVÁ, Eva. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, komentář*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2007. 472 s. ISBN 978-80-86131-72-6

RADVANOVÁ, Senta. *Kolize soukromého a veřejného práva v oblasti náhradní rodinné péče*. Sborník přednášek z 6. konference o náhradní rodinné péči. Praha: MPSV, 1999.

ROTKREKLOVÁ, Eva., WESSELÁ, Veronika., KOTEK, Milan. *Příprava pěstounů a osvojitelů, zkušenosti, náměty a příspěvky, Zkušenosti, náměty a příspěvky z let 2000 – 2001*. Brno, 2002.

SURYNEK, Alois., KOMÁRKOVÁ, Růžena., KAŠPAROVÁ, Eva. *Základy sociologického výzkumu*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2001, 161 s. ISBN 80-7261-038-4

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 140/2001 Sb.

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů.

www.mpsv.cz

Spisová dokumentace žadatelů o náhradní rodinnou péči zapůjčena na Krajském úřadě Olomouckého kraje Olomouc, odbor sociálních věcí, oddělení sociálně právní ochrany dětí, pracoviště pro náhradní rodinnou péči.